

Klædt på til at træffe valg

Gymnasiernes arbejde med at kvalificere elevernes valg af videregående uddannelse

Klædt på til at træffe valg

Gymnasiernes arbejde med at kvalificere elevernes valg af videregående uddannelse

2016

Klædt på til at træffe valg

© 2016 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form
på: www.eva.dk

ISBN (www) 978-87-7958-965-0

Indhold

1	Resumé	6
2	Indledning	11
2.1	Formål og fokus	11
2.2	Undersøgelsens baggrund og relevans	12
2.2.1	Udviklingsprojekter om karrierelæring i undervisningen	12
2.2.2	Fokus på elevernes evne til at træffe valg om videregående uddannelse i ny gymnasiereform	13
2.3	Undersøgelsesdesign, datagrundlag og organisering	13
2.3.1	Deskresearch	14
2.3.2	Spørgeskemaundersøgelse	14
2.3.3	Kvalitative interview	15
2.4	Undersøgelsens organisering	15
2.5	Rapportens opbygning	15
3	Tværgående pointer	16
3.1	Ledernes fokus på elevernes overgang til videregående uddannelse	16
3.2	Udbredelse af aktiviteter der skal øge overgangsfrekvensen	17
3.2.1	Udbredelsen af aktiviteter relateret til videregående uddannelser	17
3.2.2	Udbredelsen af arbejdsmarkedsaktiviteter	18
3.2.3	Udbredelsen af refleksionsaktiviteter	20
3.3	Udfordringer og muligheder i arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse	21
3.3.1	En bredere tilgang til undervisningen stiller nye krav til underviserne	22
3.3.2	En fordel at skolen understøtter samarbejdet med eksterne	23
4	Samarbejde med videregående uddannelser	25
4.1	Møder med videregående uddannelser øger elevernes kendskab til deres uddannelsesmuligheder	25
4.2	Eleverne prøver livet som studerende på egen krop	27
4.3	Eleverne møder indhold fra videregående uddannelse som en del af undervisningen	27
4.4	Eleverne lærer om konkrete uddannelsesveje gennem faglige forløb	28
4.5	Hvordan organiseres samarbejdet med de videregående uddannelser bedst?	29
4.5.1	Hvad kræver samarbejdet med de videregående uddannelser af underviserne?	29
5	Samarbejde med virksomheder	31
5.1	Samarbejdet med virksomheder kobler undervisningen til "virkeligheden"	31
5.2	Ekstern bedømmelse motiverer eleverne til at se fagenes sammenhæng med arbejdsmarkedet	32
5.3	Besøg viser eleverne mulige karriereveje	33
5.4	Praktik giver eleverne erfaringer fra arbejdsmarkedet	34
5.5	Oplæg giver personlige billeder af karriereveje	34
5.6	Hvordan organiseres samarbejdet med virksomhederne bedst?	35
5.6.1	Kontakten til virksomhederne	35
5.6.2	Hvad kræver samarbejdet med virksomhederne af underviserne?	36
5.6.3	Prioritering af indsatsen	36

6	Den personlige relation til eleven	38
6.1	"Eleverne skal føle sig set"	38
6.2	Samtaler kvalificerer uddannelsesvalg	39
6.2.1	De planlagte og de uformelle samtaler	39
6.2.2	"Refleksiv retten ind"	40
6.3	Rollemodeller viser mulige veje	41
6.3.1	Undervisere som rollemodeller	41
6.3.2	Elever og studenter som rollemodeller	41
6.4	Hvordan organiseres arbejdet med de personlige relationer bedst?	42
6.4.1	Hvad kræver arbejdet med de personlige relationer til eleverne af underviserne?	43
6.4.2	Ledelsesmæssig prioritering	43
6.4.3	Overskuelige rammer	44
7	Fagpakker på hf	45
7.1	Klar faglig profil kvalificerer elevernes grundlag for til- og fravalg	45
7.2	Samspil mellem teori og praksis motiverer eleverne	47
7.3	Den personlige relation til underviserne støtter eleverne i deres o vervejelser om fremtidig karrierevej	48
7.4	Hvordan organiseres arbejdet med fagpakkerne bedst?	49
7.4.1	Hvad kræver arbejdet med fagpakkerne af underviserne?	49
8	Litteraturliste	51
	Appendiks	
	Appendiks A: Metode	52

1 Resumé

Et grundlæggende formål med de fire gymnasiale uddannelser stx, hf, hhx og htx er at forberede eleverne til videregående uddannelse. Det fastholdes i den politiske aftale om reform af de gymnasiale uddannelser fra juni 2016, som indeholder en række initiativer med netop dette formål.

Tal fra Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (MBUL) viser, at der i dag er forskelle skolerne imellem med hensyn til den såkaldte overgangsfrekvens, dvs. andelen af studenter, der begynder på en videregående uddannelse efter gymnasiet, også når der tages højde for elevsammensætningen. Disse forskelle kan være udtryk for, at skolernes måder at arbejde med elevernes overgang til videregående uddannelse på kan have betydning for overgangsfrekvensen.

I denne rapport fremlægges resultaterne fra EVA's undersøgelse af arbejdet med overgangen til videregående uddannelse på de gymnasier, der har erfaringer på området. EVA har gennemført undersøgelsen for MBUL.

Undersøgelsen kortlægger udbredelsen af forskellige former for aktiviteter, ser på udfordringer og muligheder på tværs af aktiviteterne og går i dybden med udvalgte skolers erfaringer med fire forskellige måder at arbejde med overgangen til videregående uddannelse på:

- Samarbejde med videregående uddannelser
- Samarbejde med virksomheder
- De personlige relationer til eleverne
- Fagpakker på hf.

Undersøgelsen bygger på en spørgeskemaundersøgelse blandt alle ledere på de fire gymnasiale uddannelser, interview med 20 ledere samt interview med undervisere og elever i forbindelse med besøg på fire skoler.

Mange måder at arbejde med elevernes overgang til videregående uddannelse på

Lederne på de gymnasiale uddannelser har fokus på elevernes overgang til videregående uddannelser, men en mindre del arbejder med konkrete mål på området. I spørgeskemaundersøgelsen svarer et flertal (89 %) af lederne, at arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse er et strategisk sigtepunkt på skolen, mens 14 % svarer, at der er konkrete mål for, hvor høj en overgangsfrekvens skolen arbejder hen imod.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at skolerne benytter en bred vifte af aktiviteter i deres arbejde med at klæde eleverne på til at træffe valg om videregående uddannelse. Det drejer sig om forskellige former for aktiviteter rettet mod de videregående uddannelsesinstitutioner, aktiviteter i samarbejde med offentlige og private virksomheder, refleksionsaktiviteter, arbejde med fagpakker samt tilgange, der går tæt på relationen mellem underviser og elev.

De forskellige måder at arbejde med elevernes overgang på sigter alle mod at synliggøre forbindelsen mellem gymnasiale uddannelser og de efterfølgende uddannelses- og karriereveje for eleverne. Det er et gennemgående perspektiv i den kvalitative del af undersøgelsen, at man med dette ønsker at give eleverne et godt grundlag for at kunne træffe valg om videregående uddannelse. På tværs af aktiviteter er det lederes, underviseres og elevs erfaring, at jo mere konkret forbindelsen mellem undervisningen og de videre veje kommer til udtryk, des lettere er det for eleverne at bruge aktiviteterne i forbindelse med deres valgproces.

Elevens møde med videregående uddannelser viser muligheder i uddannelsessystemet

Ledernes svar i spørgeskemaundersøgelsen viser, at de mest udbredte aktiviteter i skolernes arbejde med elevernes overgang til videregående uddannelser tager form af forskellige samarbejder med videregående uddannelsesinstitutioner. Det kan fx være besøg på en videregående uddannelse som led i undervisningen i et fag, studiepraktik eller andre møder med studerende og undervisere fra uddannelsesinstitutionerne. De forskellige typer af samarbejde fungerer i forskellig grad som en integreret del af undervisningen.

I interviewene peger ledere, undervisere og elever på, at denne type aktiviteter kan hjælpe eleverne i deres valgproces på flere måder. For det første giver præsentationen af forskellige videregående uddannelser eleverne et blik for bredden i deres uddannelsesmuligheder efter gymnasiet. For det andet viser mødet med studerende og undervisere på en videregående uddannelse dem mulige veje i uddannelsessystemet og sætter fagene i gymnasiet i sammenhæng med konkrete videregående uddannelser. Endelig kan studiepraktik eller brobygning give eleverne en oplevelse af hverdagen som studerende.

På den måde får eleverne begreb om, hvad forskellige uddannelser kræver af dem. Det kan være med til at kvalificere deres overvejelser om, hvilke faglige interesser de vil forfølge efter gymnasiet. Erfaringen er, at udbyttet er størst, når der er en forbindelse til undervisningen i et eller flere fag, og når skolerne følger op på aktiviteterne, fx gennem forskellige refleksionsaktiviteter, hvor eleverne kan reflektere over deres fremtidige karriere.

Konkrete erfaringer fra virksomheder tydeliggør mulige karriereveje

Forskellige former for samarbejde med private eller offentlige virksomheder som en del af undervisningen kan motivere eleverne til at tænke fagene ind i en arbejdsmarkedskontekst og give dem perspektiver på mulige karriereveje i forlængelse af et fag. Det er erfaringen blandt de interviewede ledere, undervisere og elever, som har prøvet kræfter med virksomhedssamarbejdet.

De erfaringer med virksomhedssamarbejde, som vi har set i undersøgelsen, tager især form af besøg, hvor eleverne løser opgaver for en virksomhed, evt. kombineret med, at en ansat eller en leder fra en virksomhed bedømmer elevernes opgaver. Nogle skoler har endvidere erfaring med virksomhedspraktik, som på en meget konkret måde giver eleverne erfaring med anvendelsen af et fag i praksis.

Det er erfaringen på skolerne, at indblikket i arbejdsopgaverne i en virksomhed styrker elevernes forståelse af, hvordan faget kan bruges i praksis. Det kobler undervisningen til praksis, så eleverne får en konkret forståelse af anvendelsen af den teori, de har lært. Det kan åbne deres øjne for, hvilke karriereveje det er muligt at gå med afsæt i et fag. Eller sagt med en af de interviewede elevs ord, så giver det "en idé om, hvad de gør i den virkelige verden". Det er en indsigt, som eleverne kan spejle deres egne overvejelser om karrierevej i, og som kan udvide deres grundlag for både til- og fravalg af uddannelses- og karriereveje.

Samarbejde med virksomheder er især udbredt på hhx, viser spørgeskemaundersøgelsen. Det skal ses i sammenhæng med de krav, bekendtgørelsen stiller til inddragelse af virksomhedscases. Det gør, at man på hhx har særlige traditioner for samarbejde med virksomheder, som ledere og undervisere på de øvrige uddannelser kan lade sig inspirere af.

Fagpakker på hf giver eleverne en retning

Nogle skoler i undersøgelsen udbyder hf-fagpakker, hvor hele uddannelsen er rettet mod konkrete videregående uddannelser, fx inden for sundhed og pædagogik eller inden for Forsvaret. Tanken er, at undervisningen i alle fag tones mod disse uddannelser. Desuden er flere valgfag på forhånd lagt fast for eleverne på fagpakkerne.

Fagpakkeforløbene omfatter samarbejde med både videregående uddannelser og virksomheder, der giver eleverne berøring med konkrete veje i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Samarbejdet med de eksterne uddannelser og virksomheder på fagpakkerne antager ofte form af et partnerskab, som er mere omfattende og længerevarende end ved andre former for samarbejde med eksterne.

Erfaringen på skolerne er, at hf-uddannelsen med fagpakkerne får en tydelig profil for eleverne, som giver dem en retning i deres overvejelser om valg af videregående uddannelse. Enten ved at forstærke deres interesser og uddannelsesplaner i denne retning, eller ved at de på et mere kvalificeret grundlag vælger ikke at gå denne vej.

Samtidig giver fagpakken en fælles identitet og et fællesskab mellem elever inden for samme fagpakke, som motiverer dem i undervisningen og er med til at fastholde dem i undervisningen.

Udfordring at etablere og vedligeholde eksterne samarbejder

De forskellige former for samarbejde med eksterne forudsætter, at skolerne etablerer kontakt og får sat gode rammer for samarbejdet, hvad enten der er tale om et samarbejde med en videregående uddannelse eller et samarbejde med en virksomhed. Undersøgelsen peger på, at der kan være udfordringer forbundet med at etablere og fastholde gode samarbejder. Ofte hviler ansvaret for samarbejdet på enkeltpersoner, hvilket kan være sårbart. Der kan derfor være grund til at overveje, hvordan man får spredt ansvaret for samarbejdet ud på flere hænder, hvis skolen ønsker at arbejde mere med forskellige former for samarbejde med eksterne i undervisningen.

Det er samtidig skolernes erfaring, at en fælles koordinering af samarbejdet kan lette arbejdet for den enkelte underviser. Det kan fx være i form af en fælles oversigt over kontakter og videndeling om erfaringer, udpegning af en fælles koordinator samt ledelsesmæssig opmærksomhed. På nogle skoler har man også erfaring med at afsætte ressourcer til i en opstartsfasen at intensivere arbejdet med at etablere kontakt til virksomheder for på den måde at sætte fokus på denne type aktivitet.

På de undersøgte skoler inddrages eleverne kun i mindre grad i organiseringen af det eksterne samarbejde. Der kan derfor ligge et potentiale i i højere grad at lade eleverne være med til at arrangere besøg hos virksomheder og på videregående uddannelser som led i den kvalificeringsproces, som eleverne gennemgår.

Elevernes refleksioner over aktiviteterne i relation til uddannelsesvalg er afgørende

Det er undervisernes erfaring, at elevernes udbytte af at deltage i eksterne samarbejder bliver større, hvis de efterfølgende får mulighed for at reflektere over, hvilke tanker om videre uddannelse det giver anledning til. Først der bliver koblingen mellem undervisningen, videregående uddannelse og deres egne valg for alvor tydelig for eleverne. Det er vigtigt, at muligheden for refleksion integreres i undervisningen, men også, at det bliver en fortløbende proces, sådan at eleverne gradvist bliver klogere på sig selv og deres fremtidige uddannelsesvalg.

Samtidig kan arbejdet med elevernes refleksioner i relation til valg af uddannelse være med til at styrke elevernes motivation i undervisningen. Det skyldes, at det tilfører et bredere perspektiv på faget at tænke sammenhængen med videregående uddannelse og arbejdsmarkedet med i undervisningen. Det giver nogle nye muligheder for at styrke koblingen mellem teori og praksis, som kan medvirke til at fastholde elevernes engagement.

Arbejdet med at integrere overgangsaktiviteter og elevernes refleksioner i forlængelse heraf i undervisningen kræver imidlertid en særlig tilgang i undervisningen. Det indebærer en bredere tilgang til faget og en mere faciliterende underviserrolle end ellers. Her er det opfordringen fra de skoler, der har erfaring på området, at underviserne på skolen bruger hinanden i sparringsøjemed og deler metoder og konkrete refleksionsøvelser med hinanden.

De personlige relationer åbner for dialog om uddannelsesvalg

På nogle skoler i undersøgelsen lægger man særlig vægt på de personlige relationer mellem eleven og de undervisere og vejledere, eleven møder. At en skole vægter en relation, der rækker ud over den faglige dialog mellem underviser og elev, kommer bl.a. til udtryk ved løbende samtaler, som kan være med til at kvalificere elevens uddannelsesvalg, fordi underviseren kan trække på sin viden om elevens faglige styrker. Det er med til at igangsætte refleksioner over uddannelsesvalg hos eleverne, som sætter pris på undervisernes interesse for deres valg.

Også brugen af undervisere som rollemødel er en måde at arbejde på, som fordrer en relation mellem underviser og elev, der rækker ud over det snævert faglige. Som rollemødel fortæller underviseren om sine egne uddannelsesvalg og sin egen karrierevej. Det giver eleverne en mulighed for at spejle sig i et personligt forløb fremlagt af en repræsentant for faget. Samtidig oplever underviserne, at deres fortællinger om fx interesser, karriereskift og tvivl om uddannelsesvalg kan være med til at afdramatisere selve valg situationen for eleverne.

En sådan relation mellem elev og underviser, der går ud over den faglige dialog i undervisningen, indebærer, at underviseren inddrager andre sider af sig selv, end en mere traditionel underviserrolle fordrer. For nogle undervisere er dette en omstilling. Til gengæld er det erfaringen blandt både undervisere og elever, at den mere personlige kontakt danner et godt afsæt for at kunne inddrage refleksioner over valg af videregående uddannelse i undervisningen.

Fælles forankring er væsentlig

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at 46 % af lederne oplever, at der er udfordringer med at igangsætte aktiviteterne på skolen, enten i nogen eller i høj grad. Det drejer sig især om udfordringer relateret til forhold internt på skolen, dvs. udfordringer med at få plads til aktiviteterne i elevernes skema, udfordringer med at integrere aktiviteterne i undervisningen, så det passer til de faglige mål, og udfordringer forbundet med de ressourcemæssige rammer.

De interviewede undervisere og ledere peger på, at arbejdet med at integrere perspektiverne for videregående uddannelse og karriereveje i forlængelse af et fag i undervisningen kræver en bred tilgang, som går ud over traditionelle undervisningsformer. Det kræver, at underviserne tænker arbejdet ind i planlægningen af undervisningen, ligesom ledelsen har en rolle at spille med hensyn til at sikre rammerne for, at arbejdet kan prioriteres.

Det er skolernes erfaring, at en fælles forankring af indsatsen for at skabe en god overgang mellem gymnasial uddannelse og videregående uddannelse kan være med til at fokusere arbejdet. Det er med andre ord vigtigt, at ledere og undervisere sammen drøfter, hvordan arbejdet med overgangen kan integreres i undervisningen, både så der rent praktisk er plads til det i skemaet, og så arbejdet bidrager til at opfylde de faglige mål – i stedet for at "stjæle" tid fra dette.

Ledelsen kan bidrage ved at være med til at skabe et fælles fokus, fx ved at tage initiativ til viden deling om erfaringer og ideer eller ved at tage emnet op i forbindelse med en pædagogisk dag el.lign., sådan at det strategiske fokus på overgangen til videregående uddannelse udbredes til hele skolen.

Her kan der være et udviklingspotentiale. Spørgeskemaundersøgelsen viser nemlig, at mens et flertal af lederne (82 %) drøfter skolens overgangsfrekvens regelmæssigt i ledelsen på skolen, er der færre, der svarer, at de drøfter overgangsfrekvensen med hhv. underviserne (58 %) og eleverne (35 %). Det peger på, at der på mange skoler kan være grund til at styrke det fælles fokus på arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse, hvis man vil gøre mere for at klæde eleverne på til at træffe valg om videregående uddannelse.

Opmærksomhedspunkter

Samlet peger undersøgelsen på følgende opmærksomhedspunkter for skolernes videre arbejde med elevernes overgang til videregående uddannelse:

- **Sammenhæng med undervisning og efterfølgende refleksion.** Skolerne gør i dag brug af en bred vifte af aktiviteter for at styrke elevernes overgang til videregående uddannelse, som i forskellig grad fungerer som en integreret del af undervisningen. Erfaringen er, at en tæt kobling til undervisningen samt øvelser og samtaler, der igangsætter elevernes refleksion over det, de har hørt eller set i relation til valg af uddannelse og karriere, giver det bedste grundlag for, at aktiviteterne kan bidrage til elevernes egen valgproces. Jo mere konkret eleverne arbejder med at koble undervisningen til de videre uddannelsesveje, des tydeligere bliver sammenhængen mellem undervisning, videregående uddannelse og egne valg for eleverne. Samtidig opleves det netop som en udfordring at integrere overgangsaktiviteter og refleksionsøvelser i den daglige undervisning. Det peger på, at der kan være behov for at understøtte skolernes arbejde på dette område gennem fx udvikling af konkrete værktøjer til arbejdet med elevernes refleksion.
- **Sparring og videndeling mellem underviserne.** Det kan for nogle undervisere indebære en omstilling i højere grad at skulle arbejde med elevernes overgang som en del af undervisningen. Både fordi det kræver en bredere tilgang til faget, og fordi det kræver en mere faciliterende underviserrolle. Men også fordi underviseren skal inddrage nogle mere personlige sider af sig selv, når relationen til eleverne rækker ud over den faglige dialog, fx i forbindelse med samtaler om uddannelsesvalg, eller når underviseren fungerer som rollemodel. Opfordringen fra de skoler, der har erfaring på området, er, at underviserne på skolen bruger hinanden i sparringsøjemed og deler metoder og konkrete refleksionsøvelser med hinanden. Samtidig peger undersøgelsen på et behov for at udvikle undervisernes kompetencer med hensyn til at facilitere processer med fokus på elevernes valg af videregående uddannelse.
- **Koordination af samarbejde med eksterne.** En del aktiviteter for at styrke overgangen involverer samarbejde med eksterne parter i form af enten videregående uddannelser eller private eller offentlige virksomheder. Disse aktiviteter kræver, at arbejdet med at opsøge og vedligeholde kontakter og gode samarbejdsformer prioriteres på skolen. Det er skolernes erfaring, at det kan være en god idé at koordinere samarbejdet med eksterne, både for at sikre, at erfaringerne fra tidligere samarbejder videregives og letter det opsøgende arbejde for underviserne, og for at undgå sårbarheden i, at mulighederne for samarbejde er betinget af den enkelte undervisers netværk. Der kan således ligge et potentiale i, at skolen arbejder i fællesskab for at styrke samarbejdet med eksterne, herunder inddrager eleverne i planlægningen.
- **Et fælles fokus på overgangen.** Et fælles fokus på indsatsen for at styrke elevernes overgang til videregående uddannelse kan understøtte skolens arbejde på området. Det er derfor vigtigt, at ledere og undervisere sammen drøfter skolens sigt punkter og arbejder i fællesskab for at finde gode måder at integrere arbejdet i undervisningen på, så arbejdet bidrager til at opfylde de faglige mål – i stedet for at "stjæle" tid fra dette. Samtidig vil et fælles fokus på indsatsen kunne bidrage til en løbende progression i arbejdet med at kvalificere elevernes valg af videregående uddannelse.

2 Indledning

At forberede eleverne til videregående uddannelse er et grundlæggende formål med de gymnasiale uddannelser. Det var formålet med gymnasireformen fra 2005, og det understreges igen i aftalen om gymnasireformen fra juni 2016, som slår fast, at de gymnasiale uddannelser først og fremmest er studieforberedende uddannelser.

Den nye reform indeholder en række nye initiativer med netop elevernes overgang til videregående uddannelse for øje. Styrket faglighed skal således ruste eleverne bedre til at tage en videregående uddannelse, fokuserede studieretninger skal gøre det lettere at hjælpe eleverne til at nå et perspektiv for videregående uddannelse, og karrierelæring skal forankres i det daglige arbejde i fagene, så eleverne opnår indsigt i fagets anvendelse og erfaringer med faget i praksis. Skolerne skal desuden arbejde med nye retningsgivende mål for kvalitetsudviklingen i de gymnasiale uddannelser, som bl.a. skal omfatte anvendelsen af de gymnasiale uddannelser som grundlag for videregående uddannelse.¹

Inden for hver af de fire gymnasiale uddannelsesretninger, stx, hf, hhx og htx, er der stor forskel på institutionernes overgangsfrekvenser – dvs. andelen af studenter, der begynder på en videregående uddannelse, inden for 27 måneder efter at de har afsluttet deres gymnasiale uddannelse. Dette gælder også, når man tager højde for, at institutionerne har forskellige elevgrundlag.² Det viser tal fra Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (MBUL).

Disse forskelle tyder på, at der kan være forhold på den enkelte institution og bestemte måder at arbejde med elevernes valgproces på, som har betydning for, hvor mange studenter der begynder på en videregående uddannelse. Der findes imidlertid meget lidt samlet viden om, hvad gymnasiernes gør for at styrke deres elevers overgang til videregående uddannelse, samt hvad der understøtter gymnasiernes arbejde med dette.

MBUL har på den baggrund bedt Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) om at undersøge det arbejde, der har til formål at øge overgangen til videregående uddannelser, på de institutioner, der har erfaringer på området. Dette for at se på, om de har erfaringer, som andre institutioner kan lade sig inspirere af.

I dette kapitel præsenteres undersøgelsens formål og fokus, baggrund og relevans samt undersøgelsens design og organisation. I slutningen af kapitlet findes desuden en oversigt over rapportens opbygning.

2.1 Formål og fokus

Formålet med undersøgelsen er at skabe viden om, hvad udvalgte gymnasiale institutioner med erfaringer på området gør for at øge studenternes overgang til videregående uddannelser. Denne viden skal kunne anvendes som grundlag for videre udviklingsarbejde på de gymnasiale uddannelser.

Konkret tager undersøgelsen afsæt i følgende spørgsmål:

- 1 Hvad kendetegner det arbejde, der har til formål at øge overgangen til de videregående uddannelser, på institutioner, der antages at have særlige erfaringer på området? Herunder:

¹ Regeringen 2016:1 & 41.

² Opgjort som institutionernes socioøkonomiske reference.

- Hvordan arbejder disse institutioner med at øge overgangen, og hvilke forhold har ifølge lederne på institutionerne betydning for elevernes overgang til videregående uddannelse?
- 2 Hvilke eksempler på specifikke indsatser eller tilgange kan på den baggrund identificeres som relevante for gymnasiale institutioner at arbejde med for at styrke overgangen til videregående uddannelse?
 - a. Hvilke erfaringer har skolerne (ledere og relevante medarbejdere) med at gennemføre og evaluere disse indsatser?
 - b. Hvilke erfaringer har eleverne med, hvordan disse indsatser kvalificerer deres valg af og motivation for at påbegynde en videregående uddannelse?

Undersøgelsen af de udvalgte institutioner tager afsæt i en overordnet kortlægning af omfanget af forskellige aktiviteter for at øge elevernes overgang til videregående uddannelse på landets gymnasier.

2.2 Undersøgelsens baggrund og relevans

For mange gymnasieelever er det at blive afklaret med hensyn til og klædt på til valget af videregående uddannelse efter gymnasiet en vanskelig proces. EVA's undersøgelse "Det svære uddannelsesvalg" (EVA 2015) pegede bl.a. på, at eleverne har vanskeligt ved at træffe valg vedrørende videregående uddannelse, at de mangler tilstrækkelig viden om de muligheder, de har for videregående uddannelse, samt at gymnasieelever – gennem deres gymnasietid – ikke får kvalificeret deres valg af videregående uddannelse.

Flere elever giver således udtryk for, at de stadig i 3. g er usikre og uafklarede med hensyn til deres uddannelsesvalg, bl.a. fordi de ikke kender sig selv, deres interesser og deres kompetencer godt nok, og fordi de har en meget begrænset viden om uddannelsessystemet og deres muligheder her. Fx mangler de viden om, hvilke fag der giver adgang til hvilke uddannelser, og hvilke uddannelsesmuligheder der findes. Ofte sætter eleverne lighedstegn mellem videregående uddannelse og det at tage en universitetsuddannelse, og de tænker i mindre grad på erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser som en del af deres muligheder.

Her viser der sig et paradoks. Samtidig med at eleverne mangler viden for at kunne træffe et valg om uddannelse, oplever vejlederne, at eleverne har svært ved at tage den viden om uddannelsessystemet, de præsenteres for, til sig, før det egentlige valg presser sig på. Derfor er det svært at klæde dem på til at træffe valget før meget sent i gymnasietiden, hvor valg af studieretning og fag allerede er truffet, og hvor det er for sent for eleven at sætte ind, hvis der evt. er behov for at løfte det faglige niveau i bestemte fag for at kvalificere sig til bestemte uddannelser. En måde at overkomme dette paradoks på kan være, at valg af videregående uddannelse i højere grad tænkes sammen med undervisningen, så eleverne som en del af deres faglige undervisning stifter bekendtskab med forskellige uddannelsesmuligheder og karriereveje.

2.2.1 Udviklingsprojekter om karrierelæring i undervisningen

Inden for de seneste år er der igangsat flere regionale udviklingsprojekter, der har fokus på at kvalificere elevernes valg af og overgang til videregående uddannelse. Et af de store projekter er Region Hovedstadens forsøg med fokus på gymnasiernes arbejde med karrierelæring. Dette forsøg går under navnet "Karrierefokus i og efter gymnasiet". Karrierelæring forstås her som:

den proces, der leder frem til karrierekompetencer, som vi følgelig forstår som: Elevernes håndtering af og forståelse for deres forløb og overgange i uddannelsessystemet ved hjælp af viden om dem selv, fag, uddannelser, arbejdsmarked og samfundet.³

I projektet afprøver 17 skoler på det gymnasiale område forskellige indsatser, der kan styrke elevernes karrierekompetencer inden for tre områder: afprøvning, refleksion og curriculum. Afprøvning handler om at give eleverne konkrete erfaringer med uddannelser og arbejdsmarked gennem fx brobygning og virksomhedspraktik. Refleksion handler om at styrke elevernes indsigt i egne styrker og interesser. Endelig arbejdes der i projektet med karrierekompetencer som en del

³ Katznelson & Lundby 2015: 26.

af undervisningen. Fx ved at arbejde med uddannelsesvalg som et tema i undervisningen. Projektets foreløbige konklusioner peger på, at det arbejde, der foregår på de deltagende skoler, på flere punkter er med til at kvalificere elevernes valg af videregående uddannelse.

Den følgeforskning, der er tilknyttet projektet, peger således på flere mulige positive erfaringer i forbindelse med de 17 gymnasiale uddannelsers arbejde med karrierelæringsaktiviteter i undervisningen. De positive erfaringer, som stammer fra projektets midtvejsevaluering, relaterer sig til både elever, undervisere og fag.

Med hensyn til *elevernes* udbytte, så viser følgeforskningen, at eleverne motiveres af arbejdet med karrierelæring. Karrierelæringsaktiviteterne bidrager bl.a. til elevernes viden om uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder efter endt gymnasial uddannelse. Herudover oplever nogle elever en styrket indsigt i, hvem de selv er. Og endelig oplever visse elever, at deres handlekraft og beslutningskompetence styrkes i arbejdet med karrierelæring. *Underviserne* oplever, at karrierelæringsperspektivet er med til at udvikle lærerkulturen og den måde, underviserne tænker fag på. De oplever, at deres lærerrolle tilføjes nye dimensioner, så de inspireres til at se sig selv som mere end fagpersoner. Underviserne oplever samtidig en øget inspiration fra kolleger i forbindelse med arbejdet. Underviserne oplever endelig, at deres forhold til eleverne ændres i retning af at komme tættere på elevernes identitetsarbejde – fx når underviserne lader eleverne komme tæt på i forbindelse med fortællinger om egne karriereveje. Følgeforskningen fra Region Hovedstadens forskning med karrierelæring peger også på, at arbejdet med dette perspektiv kan tilføre *fagene* en ny dimension, som handler om at styrke fagenes relation til den omverden, de er en del af.⁴

2.2.2 Fokus på elevernes evne til at træffe valg om videregående uddannelse i ny gymnasiereform

Netop arbejdet med at klæde eleverne på til at træffe valg om videregående uddannelse er tænkt med som en del af den nye gymnasiereform, der træder i kraft på skolerne i skoleåret 2017/2018. Af aftaleteksten mellem regeringen og forligspartierne fremgår det således, at elevernes karrierekompetencer skal styrkes, og at karrierelæring skal inddrages i "det daglige arbejde med fagene, når det er relevant i forhold til at opfylde de faglige mål". Eleverne skal således opnå erfaringer med "fagenes anvendelse i det omgivende samfund, så de får konkrete erfaringer med faget i praksis". Gennem vejledning og samarbejde med institutioner og virksomheder skal eleverne opnå øget "forståelse for egne karrierespørgsmål og mulige uddannelsesvalg".⁵ Derudover skal hver elev ifølge aftalen allerede i løbet af grundforløbet deltage i en evalueringssamtale, der bl.a. afdækker elevens ønsker til videregående uddannelse.⁶

På hf skal elever fremover vælge mellem fagpakker, som i samspil med de obligatoriske fag samt projekt- og praktikforløb har til formål at understøtte uddannelsens professionsorientering. Tilsvarende skal de nye fokuserede studieretninger, der foreslås på de treårige gymnasiale uddannelser, "pege tydeligt frem mod de videreuddannelsesmuligheder, de forbereder til".⁷

Arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelser er på den måde tænkt med som en del af indholdet i de gymnasiale uddannelser efter reformen. I forbindelse med implementeringen af disse dele af reformen er der erfaringer at trække på. Både fra udviklingsprojekter og fra det arbejde, der i øvrigt er i gang på skolerne, og som beskrives i denne rapport. Der forestår dog stadig et arbejde med at få arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse, herunder deres evne til at træffe valg om videregående uddannelse, integreret i alle relevante dele af de gymnasiale uddannelser.

2.3 Undersøgelingsdesign, datagrundlag og organisering

Undersøgelsen stiller skarpt på arbejdet med at kvalificere elevernes uddannelsesvalg på skoler med særlige erfaringer på området. Erfaringerne fra skolerne belyser muligheder og udfordringer

⁴ Katznelson & Lundby 2015: 16 ff.

⁵ Regeringen 2016a: 22.

⁶ Regeringen 2016a: 7.

⁷ Regeringen 2016a: 11.

i de forskellige typer af indsatser og kan på den måde tjene som inspiration for skoler, der ønsker at sætte fokus på arbejdet for at styrke elevernes overgang til videregående uddannelse.

Det er vigtigt at understrege, at vi ikke på baggrund af undersøgelsen kan sige, præcis hvilken eller hvor stor betydning de enkelte indsatser, der er med i undersøgelsen, har for elevernes valg af videregående uddannelse. I stedet vil undersøgelsen fremdrage de erfaringer, som skolerne har gjort på området, for på den måde at bidrage til vidensgrundlaget for videre udviklingsarbejde på området.

I det følgende beskrives undersøgelsens design og datagrundlag. For uddybende beskrivelser henvises til rapportens metodeappendiks.

Undersøgelsen består af følgende metodeelementer:

- En indledende deskresearch
- En spørgeskemaundersøgelse til samtlige gymnasiale institutioner
- Telefoninterviews med ledere fra 20 skoler, som har gjort særlige erfaringer på området
- Besøg på fire gymnasier, hvor der er foretaget interview med ledere, undervisere, studievejledere og elever.

2.3.1 Deskresearch

Vi gennemførte indledningsvis et litteraturstudie, der mandede ud i et kort review af viden om arbejdet med overgangsfrekvenser. Formålet med litteraturstudiet var dels at udvikle spørgeskemaundersøgelsen og gennemføre interviews bedst muligt, dels at sætte os i stand til at opstille en række kriterier, indikatorer og hypoteser for, hvilke forhold der må antages at være vigtige i arbejdet med at øge studenters overgange til videregående uddannelser. De opstillede indikatorer har dannet afsæt for udarbejdelse af spørgeskema og ligget til grund for udvælgelse af de institutioner, der har indgået i den kvalitative undersøgelse.

De fire mest centrale udgivelser i forbindelse med dette deskresearcharbejde var:

- Danmarks Evalueringsinstitut: *"Det svære uddannelsesvalg"*. EVA 2015.
- Hutters, Camilla & Lundby, Astrid: *"Notat: Redskab til vurdering og evaluering af gymnasieelevers progression i forhold til karrierekompetencer"*. CeFU 2014.
- Katznelson, Noemi & Lundby, Astrid Arbjerg: *"Det gav mig en idé om, at min fremtid ikke står skrevet i sten"*. Aalborg University 2015.
- Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser: *"Brugerundersøgelse af Studievalg 2013"*. Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser 2014.

2.3.2 Spørgeskemaundersøgelse

EVA har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt ledere på samtlige gymnasiale uddannelsesinstitutioner. Formålet med spørgeskemaundersøgelsen har – udover at fungere som grundlag for den efterfølgende udvælgelse af de fire cases – været at afdække, hvilke indsatser og tilgange på institutionsniveau som institutionerne arbejder med i deres arbejde med at øge overgangsfrekvensen. Desuden afdækkes, hvilke barrierer der kan være forbundet med at arbejde med at øge overgangsfrekvensen, og i hvilket omfang arbejdet er en del af skolens strategi.

Udarbejdelsen af spørgeskemaet er baseret på en viden fra relevante rapporter og projekter om de gymnasiale uddannelsers arbejde med elevernes overgang til videre uddannelse. Denne gennemgang blev således anvendt til at kunne stille relevante spørgsmål til lederne med hensyn til deres skolars arbejde med at kvalificere elevernes uddannelsesvalg. Da forskningen på området ingenlunde er dækkende for det arbejde, der foregår på skolerne, var der også åbne svarmuligheder i spørgeskemaet, hvor lederne kunne angive eksempler på indsatser, som ikke på forhånd var angivet i spørgeskemaet.

Foruden at tjene som grundlag for udvælgelsen af de 20 institutioner har spørgeskemaundersøgelsen således givet et billede af udbredelsen af forskellige initiativer og fokus på arbejdet med studenternes overgang til videregående uddannelse.

I alt 195, svarende til 76 %, af de 256 adspurgte ledere har svaret på spørgeskemaet. Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen skal ses i lyset af, at projektets udvælgelsesstrategi, hvor ledere af flere uddannelser er blevet bedt om at svare for blot én af de uddannelser, de har ansvar for, har betydet, at nogle uddannelsesretninger er bedre repræsenteret i spørgeskemabesvarelserne end andre. Særligt hf er underrepræsenteret i den samlede andel af besvarelser.

2.3.3 Kvalitative interview

Der er gennemført interview med 20 ledere, som er udvalgt på baggrund af deres besvarelser i spørgeskemaundersøgelsen og baggrundsdata om skolerne. Formålet var at identificere ledere på skoler med erfaringer på området og samtidig sikre en variation med hensyn til typen af aktiviteter, skolens elevgrundlag og overgangsfrekvens samt sikre, at ledere fra alle fire gymnasiale uddannelser var repræsenteret.

På baggrund af de 20 lederinterview har vi identificeret fire skoler med særlige erfaringer fra arbejdet med overgangen til videregående uddannelse. På disse fire skoler har vi gennemført besøg og interviewet ledere, undervisere, vejledere og elever om deres erfaringer med de forskellige initiativer. Ud over at finde skoler med særlige erfaringer har det været et kriterium, at alle fire gymnasiale uddannelser skulle repræsenteres.

Samlet er der således gennemført i alt 34 kvalitative interviews med ledere, undervisere og elever fra de gymnasiale uddannelser.

2.4 Undersøgelsens organisering

Bag undersøgelsen står en projektgruppe bestående af følgende medarbejdere:

- Evalueringskonsulent Jesper Naamansen (projektleder)
- Specialkonsulent Sigrid Hansen
- Evalueringskonsulent Sonja Marie Staffeldt
- Chefkonsulent Mia Lange
- Metodemedarbejder Anne Nissen Bonde
- Evalueringsmedarbejder Johan Juliussen.

2.5 Rapportens opbygning

Rapporten består foruden nærværende kapitel af fem kapitler. Et tværgående kapitel samt fire kapitler, der fokuserer på hver deres eksempler på en særlig indsats eller tilgang i det arbejde, der har til formål at styrke elevernes overgang til videregående uddannelse.

Kapitel 3 fremlægger tværgående pointer med udgangspunkt i spørgeskemaundersøgelsen og det kvalitative materiale.

I kapitel 4 ser vi på erfaringerne med forskellige former for samarbejde med videregående uddannelser som led i arbejdet for at kvalificere elevernes uddannelsesvalg.

Kapitel 5 handler om skolernes erfaringer med at inddrage virksomhedssamarbejdet i undervisningen med det formål at vise eleverne, hvordan bestemte fag kan anvendes i praksis, og præsentere dem for forskellige karriereveje.

Kapitel 6 handler om erfaringerne fra de skoler, som lægger vægt på den personlige relation til eleven i arbejdet med at klæde dem på til at kunne træffe valg om videregående uddannelse, herunder brugen af rollemodeller.

Endelig samler kapitel 7 op på erfaringerne fra de skoler, der udbyder fagpakker på hf-uddannelsen som led i arbejdet med at kvalificere elevernes overgang til de videregående uddannelser.

3 Tværgående pointer

Arbejdet på skolerne med at klæde eleverne på til at træffe valg om uddannelse efter gymnasiet foregår på mange forskellige måder. Nogle aktiviteter har fokus på indholdet i de videregående uddannelser set i relation til undervisningen i gymnasiet, andre handler om at vise eleverne mulighederne på arbejdsmarkedet inden for et bestemt område, mens andre igen går tættere på elevernes proces med at reflektere over egne ønsker og muligheder for videre uddannelser.

I dette kapitel ser vi på skolernes prioritering af dette arbejde og udbredelsen af de forskellige aktiviteter inden for de fire gymnasiale uddannelser, hf, stx, hhx og htx. Det gør vi med afsæt i resultaterne fra en spørgeskemaundersøgelse, hvor vi har spurgt lederne, hvilke typer af aktiviteter de arbejder med på deres skole, og om deres erfaringer med dette. Af kapitlet fremgår ledernes besvarelser fordelt på de gymnasiale uddannelser, som de svarer for, hvis analysen har vist, at der er forskel på svarfordelingerne.

Kapitlet samler derudover op på centrale gennemgående pointer fra interviewene med ledere, undervisere og elever, som går på tværs af de forskellige typer af aktiviteter, der præsenteres i kapitel 4-7. Det drejer sig især om rammerne for arbejdet med at give eleverne gode forudsætninger for at træffe valg om uddannelse og om de udfordringer og potentialer, der kan ligge i at styrke dette arbejde på skolerne. De gennemgående pointer fra interviewene bruges hovedsageligt til at perspektivere og forklare resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen.

3.1 Ledernes fokus på elevernes overgang til videregående uddannelse

På de fleste skoler er elevernes overgang til videregående uddannelse et strategisk fokusområde for ledelsen. I spørgeskemaundersøgelsen svarer sammenlagt 89 % af lederne, at det enten i høj grad eller i nogen grad er et strategisk prioriteret indsatsområde at arbejde med overgang til videregående uddannelse. En mindre del af lederne (14 %) svarer, at der er fastsat konkrete mål for, hvor høj eller lav en overgangsfrekvens man ønsker at skolen skal have i fremtiden. Det viser, at lederne på langt de fleste skoler mener, at det er strategisk vigtigt for skolen at få eleverne videre i uddannelsessystemet, selvom der ikke er faste måltal på alle skoler.

Samtidig svarer de fleste ledere (82 %) i spørgeskemaundersøgelsen, at skolens overgangsfrekvens regelmæssigt drøftes i ledelsesgruppen. Det fremgår af tabel 1, som også viser, hvor mange ledere der har svaret, at de drøfter overgangsfrekvensen med hhv. undervisere og elever.

Tabel 1
Ledere, der har svaret "I høj grad" eller "I nogen grad" på de tre spørgsmål om at drøfte overgangsfrekvensen.

	Antal	Procent
Skolens ledelse drøfter regelmæssigt skolens overgangsfrekvens	157	82 %
Skolens ledelse tager initiativ til, at skolens overgangsfrekvens drøftes af skolens lærere	111	58 %
Skolens ledelse tager initiativ til, at skolens overgangsfrekvens drøftes med skolens elever/kursister, fx i elevrådet	65	35 %

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut

Som det fremgår af tabel 1, er andelen af ledere, der svarer, at de drøfter skolens overgangsfrekvens regelmæssigt i skolens ledelse, større end andelen af ledere, der svarer, at de tager initiativ til, at skolens overgangsfrekvens drøftes af underviserne. Hvor 82 % svarer, at overgangsfrekvensen drøftes regelmæssigt i ledelsen, svarer 58 %, at ledelsen tager initiativ til, at overgangsfrekvensen drøftes i lærergruppen. Til sammenligning svarer 35 %, at ledelsen tager initiativ til, at skolens overgangsfrekvens drøftes med skolens elever. Det peger på, at der ikke alle steder arbejdes på at forankre ledelsens strategiske fokus på elevernes overgang til videregående uddannelse hos skolens undervisere.

Erfaringerne fra de interviewede ledere viser imidlertid, at skolens arbejde med overgangen kan styrkes, ved at man som ledelse også sammen med underviserne taler om, hvorfor det er vigtigt for skolen, at underviserne arbejder med emnet. Det er ledernes erfaring, at det har positiv betydning, at ledere og undervisere er sammen om indsatsen. En leder formulerer det fx på den måde, at man som leder igen og igen skal italesætte det over for underviserne ved at beskrive for dem, hvordan de kan tænke forskellige aktiviteter, der kan styrke elevernes valgkompetence, ind i undervisningen.

Samlet tyder dette på, at der kan være et potentiale i, at skolernes ledelser i højere grad involverer underviserne i de strategiske sigtpejlinger for elevernes overgang til videregående uddannelse, hvis skolerne ønsker at styrke arbejdet med at klæde eleverne på til denne overgang. Samtidig kan det med afsæt i resultaterne være relevant at overveje, hvordan skolerne kan inddrage eleverne i overvejelserne om, hvordan skolen bedst muligt kan styrke overgangen til videregående uddannelse.

3.2 Udbredelse af aktiviteter der skal øge overgangsfrekvensen

Skolerne gør brug af en bred vifte af aktiviteter, der skal klæde eleverne på til at træffe valg om videregående uddannelse. Såvel spørgeskemaundersøgelsen som interviews tydeliggør denne pointe. Den brede vifte af aktiviteter skal bidrage til, at flest mulige elever tager en uddannelse efter gymnasiet.

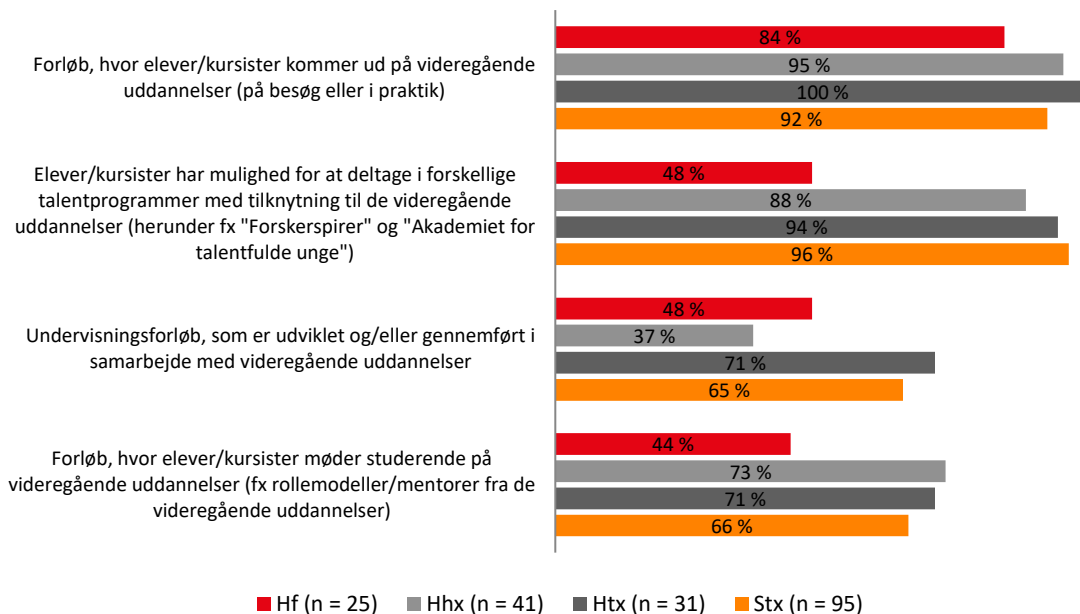
I spørgeskemaundersøgelsen har lederne svaret på, hvilke aktiviteter deres skole arbejder med inden for tre områder: aktiviteter til videregående uddannelser, arbejdsmarkedsaktiviteter og aktiviteter rettet mod at styrke elevernes evne til at reflektere over egne kompetencer og mulige karriereveje. Svarfordelingerne præsenteres i nedenstående afsnit.

3.2.1 Udbredelsen af aktiviteter relateret til videregående uddannelser

Nogle aktiviteter rettet mod overgangen mellem gymnasial og videregående uddannelse relaterer sig direkte til de videregående uddannelser. Det kan fx være besøg på uddannelsesinstitutioner eller undervisningsforløb gennemført i samarbejde med en videregående uddannelse. Set på tværs af de fire gymnasiale uddannelser er denne gruppe af aktiviteter den mest udbredte, når vi sammenligner med de to øvrige grupper af aktiviteter, som vi har spurgt lederne om.

Figur 1 illustrerer udbredelsen af de forskellige aktiviteter relateret til de videregående uddannelser på de fire gymnasiale uddannelser.

Figur 1
Ledernes svar på spørgsmålet: "Hvilke af følgende aktiviteter, relateret til de videregående uddannelser, arbejder I med på jeres skole?" Fordelt på gymnasiale uddannelser

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut

Note: Ledere med ansvar for mere end en gymnasial uddannelse er blevet bedt om at udvælge én uddannelse at svare for. Derfor er nogle uddannelser bedre repræsenteret end andre.

Som det fremgår af figur 1, er det særligt udbredt med forløb, hvor elever og kursister kommer ud på de videregående uddannelser på besøg eller i praktik, ligesom det på de treårige gymnasiale uddannelser er udbredt at udbyde talentprogrammer med tilknytning til de videregående uddannelser. Især htx anvender disse forløb (100 % af de adspurgte), men også flertallet af ledere på de øvrige tre gymnasiale uddannelser svarer, at skolen gør brug af sådanne forløb (fra 84 % til 92 %).

Et andet udbredt tilbud er elevernes mulighed for at deltage i forskellige typer af talentprogrammer med tilknytning til de videregående uddannelser. Det gælder især på de treårige gymnasiale uddannelser, hvor mellem 88 % og 96 % af lederne svarer, at de arbejder med sådanne aktiviteter. Her er også forløb, hvor eleverne mødes med studerende fra de videregående uddannelser, hyppigt anvendt. Mellem 66 % og 73 % af lederne på hhx, htx og stx svarer, at de arbejder med dette.

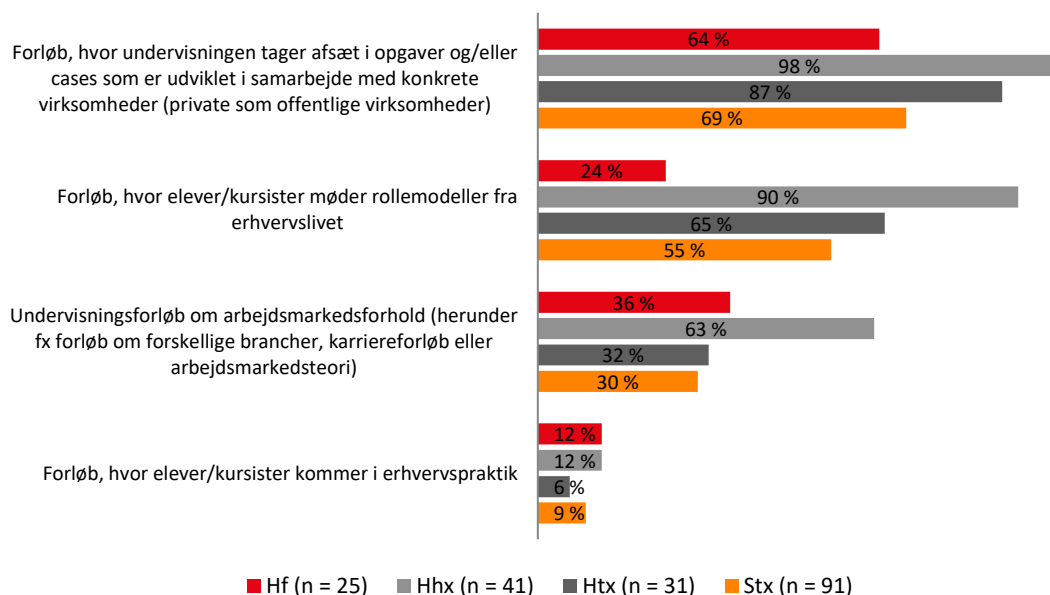
De mindst udbredte aktiviteter relateret til videregående uddannelser er undervisningsforløb udviklet og/eller gennemført i samarbejde med videregående uddannelser og forløb, hvor eleverne møder studerende fra videregående uddannelser. Undervisningsforløb udviklet og/eller gennemført i samarbejde med videregående uddannelser ser dog ud til at være relativt udbredt på htx og stx, idet hhv. 71 % og 65 % af lederne svarer, at skolen gennemfører sådanne aktiviteter, ligesom flertallet af lederne for de treårige gymnasiale uddannelser (mellem 66 og 73 %) svarer, at skolen gennemfører forløb, hvor eleverne møder studerende fra videregående uddannelser.

I det kvalitative materiale finder vi eksempler på de forskellige former for aktiviteter relateret til de videregående uddannelser, hvilket beskrives i kapitel 4.

3.2.2 Udbredelsen af arbejdsmarkedsaktiviteter

En del af skolernes aktiviteter relaterer sig til elevernes møde med arbejdsmarkedet. Vi har spurgt lederne om skolens brug af sådanne arbejdsmarkedsaktiviteter. Figur 2 viser ledernes svar fordelt på gymnasiale uddannelser.

Figur 2
Ledernes svar på spørgsmålet: "Hvilke af følgende arbejdsmarkedsaktiviteter arbejder I med på jeres skole?" Fordelt på gymnasial uddannelse

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut

Note: Ledere med ansvar for mere end en gymnasial uddannelse er blevet bedt om at udvælge én uddannelse at svare for. Derfor er nogle uddannelser bedre repræsenteret end andre.

Figur 2 viser, at der er forskelle imellem de gymnasiale uddannelser, når det handler om udbredelsen af de forskellige arbejdsmarkedsaktiviteter. Som det fremgår, er andelen af ledere, der svarer, at de gennemfører aktiviteterne, større for hhx med hensyn til tre ud af de fire foreslåede aktiviteter. Der er således 98 % af lederne på hhx, der svarer ja på spørgsmålet om gennemførelse af forløb med udgangspunkt i cases udviklet i samarbejde med private og offentlige virksomheder, 90 % af de samme ledere svarer ja, når det handler om forløb, hvor eleverne møder rollemodeller fra erhvervslivet, og 63 % svarer, at de gennemfører undervisningsforløb om arbejdsmarkedsforhold.

Til sammenligning er der mellem 64 og 87 % af lederne fra de øvrige tre gymnasiale uddannelser, der svarer, at skolen gennemfører forløb med afsæt i opgaver udviklet og/eller gennemført i samarbejde med virksomheder, mellem 24 og 65 %, der svarer, at skolen har forløb, hvor elever møder rollemodeller fra erhvervslivet, og mellem 30 og 36 %, der svarer, at der på skolen gennemføres undervisningsforløb om arbejdsmarkedsforhold.

Forskellen mellem de gymnasiale uddannelser skal bl.a. ses i sammenhæng med, at hhx-eleverne som led i den del af det såkaldte studieområde, der omfatter erhvervs scenen, skal arbejde med en konkret virksomhedscase. Erhvervs scenen gennemføres som et samarbejde mellem fagene afsætning og virksomhedsøkonomi. Her skal eleverne ifølge bekendtgørelsen bl.a. arbejde med at indsamle information om en eller flere virksomheder og forholde sig kritisk og reflekterende til disse.⁸ Men udbredelsen tyder også på, at der er en stærk kultur for at inddrage og samarbejde med virksomheder som led i undervisningen på hhx. En kultur, som de øvrige gymnasiale uddannelser evt. kan lade sig inspirere af, hvis de ønsker at styrke arbejdet med elevernes uddannelses- og karrierevalg gennem forskellige former for arbejdsmarkedsaktiviteter.

For alle fire gymnasiale uddannelser er erhvervspraktik den arbejdsmarkedsaktivitet, som færrest ledere svarer, at de gør brug af på skolen (mellem 6 % og 12 %). Det kan skyldes, at en sådan aktivitet kan være mere omfattende end de øvrige og kræver særligt vidtgående aftaler med de private eller offentlige virksomheder, som skal være værter for praktikopholdet.

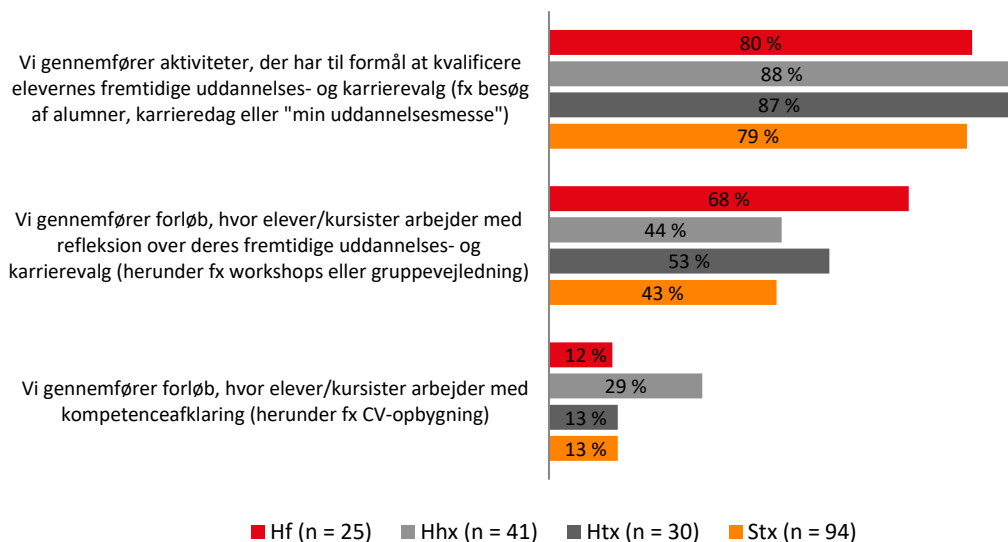
⁸ BEK nr. 777 af 26/06/2013 (Hhx-bekendtgørelsen), bilag 2.

I kapitel 5 præsenteres med afsæt i det kvalitative materiale skolernes erfaringer med forskellige former for samarbejde med offentlige og private virksomheder i arbejdet med at forberede eleverne til at skulle træffe valg om uddannelse og karrierevej efter gymnasiet.

3.2.3 Udbredelsen af refleksionsaktiviteter

Nogle af aktiviteterne, der skal styrke elevernes valgkompetence, går helt tæt på elevernes refleksioner over deres ønsker og muligheder for videre uddannelse og karriere. I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt lederne, hvilke af sådanne refleksionsaktiviteter de gør brug af på skolen. Figur 3 viser ledernes svar fordelt på gymnasiale uddannelser.

Figur 3
Ledernes svar på spørgsmålet: "Hvilke af følgende aktiviteter rettet mod at styrke elevernes evne til at reflektere over egne kompetencer og mulige karriereveje arbejder I med på jeres skole?". Fordelt på gymnasiale uddannelser

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut

Note: Ledere med ansvar for mere end en gymnasial uddannelse er blevet bedt om at udvælge én uddannelse at svare for. Derfor er nogle uddannelser bedre repræsenteret end andre.

Som det fremgår af figur 3, er der et flertal af ledere på alle fire gymnasiale uddannelser (mellem 79 og 88 %), som svarer, at skolen gennemfører aktiviteter, der har til formål at kvalificere elevernes fremtidige uddannelses- og karrierevalg, fx i form af besøg af alumner og karrieredage.

Videre viser figuren, at mellem 44 og 68 % af lederne fra de fire uddannelser svarer, at skolen arbejder med forløb, hvor eleverne reflekterer over deres fremtidige uddannelses- og karrierevalg i forbindelse med fx workshops eller gruppevejledning.

Den mindst udbredte af de tre refleksionsaktiviteter er forløb, hvor eleverne arbejder med kompetenceafklaring gennem fx cv-opbygning. 29 % af lederne fra hhx svarer, at skolen gør brug af denne type aktiviteter, mens det samme gælder mellem 12 og 13 % af lederne af de øvrige tre uddannelser.

I analysen af det kvalitative materiale træder skolernes erfaringer med at arbejde med elevernes refleksioner over muligheder og ønsker om uddannelse og karriere frem i forbindelse med de forskellige måder at arbejde med elevernes overgang til videregående uddannelse på, som præsenteres i kapitel 4-7.

Det går dog igen i interviewene, at netop refleksionsøvelserne, også som opsamling på andre typer af aktiviteter, ofte udelades. Som en leder i undersøgelsen peger på, så har der tidligere været meget fokus på det faglige indhold og koordineringen af arbejdet, mens karriererefleksionerne har været fraværende. Og her placerer lederen et ansvar hos sig selv, idet hun mener, at

hun som leder skal sætte det i gang og arbejde det ind i organisationen, for, som hun siger, så "sker det ikke af sig selv".

Elevernes refleksion over egne karriereveje fremhæves ikke desto mindre som vigtig, hvis deres valg af videregående uddannelse skal kvalificeres. Både undervisere og ledere i undersøgelsen er således opmærksomme på vigtigheden af dette element, men erkender også, at indsatsen på dette område kan udvikles.

3.3 Udfordringer og muligheder i arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse

På tværs af de forskellige aktiviteter viser undersøgelsen, at arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse kan være forbundet med udfordringer på skolerne. I dette afsnit ser vi på, hvilke udfordringer, men også hvilke muligheder, undersøgelsen peger på, at dette arbejde kan give for skolerne.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at der på tværs af de forskellige aktiviteter rettet mod elevernes overgang til videregående uddannelse kan være udfordringer forbundet med at igangsætte og fastholde arbejdet. Tabel 2 viser ledernes svar på spørgsmålet om, i hvilken grad de på deres skole oplever, at der er udfordringer forbundet med at igangsætte aktiviteter med det formål at øge overgangen til de videregående uddannelser.

Tabel 2
I hvilken grad oplever I på den skole, du er leder for, at der er udfordringer forbundet med at igangsætte aktiviteter med det formål at øge overgangen til de videregående uddannelser?

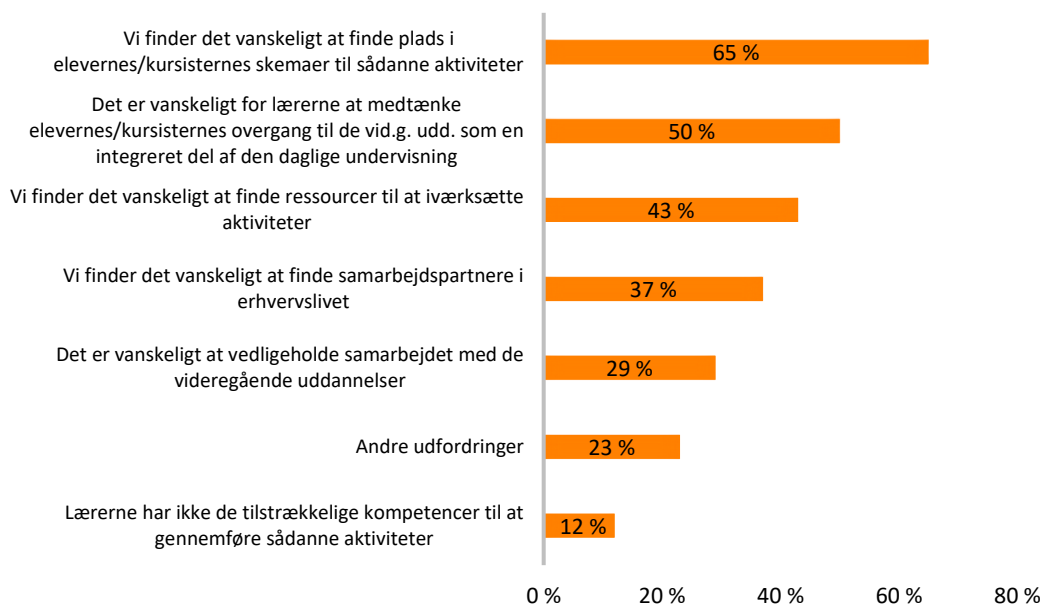
	Antal	Procent
I høj grad	11	6 %
I nogen grad	78	40 %
I mindre grad	69	36 %
Slet ikke	30	16 %
Vi har ikke gjort erfaringer med at igangsætte sådanne aktiviteter	5	3 %
Total	193	100 %

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut

Som det fremgår af tabel 2, svarer sammenlagt 46 % af lederne, at de enten i nogen eller i høj grad oplever udfordringer med at igangsætte aktiviteterne på skolen, mens 36 % af lederne svarer, at de i mindre grad oplever udfordringer.

De ledere, der har svaret, at de oplever, at der er udfordringer forbundet med at igangsætte aktiviteterne, er blevet spurgt, hvilke udfordringer de ser. Svarfordelingen fremgår af figur 4.

Figur 4
Hvilke af følgende udfordringer ser I? (N = 153)

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut

Note: Ved dette spørgsmål har respondenterne haft mulighed for at afgive mere end ét svar, og derfor summer totalen op til mere end 100 %. Kun respondenter, der har svaret, at de oplever udfordringer, er blevet bedt om at svare på spørgsmålet.

Som det fremgår af figur 4, er de tre udfordringer, som flest ledere oplever: udfordringen med at finde plads til aktiviteterne i elevernes skema, som 65 % af lederne ser, udfordringer for underviserne med at medtænke elevernes overgang til videregående uddannelse som en integreret del af den daglige undervisning, som 50 % af lederne ser, og udfordringen med at finde ressourcer til at iværksætte aktiviteterne, som 43 % svarer, at de ser. Fælles for disse tre udfordringer er, at de handler om forhold internt på skolen, som står i vejen for, at aktiviteterne rettet mod elevernes overgang til videregående uddannelse bliver en integreret del af undervisningen.

Derudover viser figur 4, at 37 % af lederne ser det som en udfordring at finde samarbejdspartnere i erhvervslivet, mens 29 % oplever, at det er vanskeligt at vedligeholde samarbejdet med de videregående uddannelser. En mindre andel af lederne (12 %) ser det som en udfordring, at underviserne ikke har tilstrækkelige kompetencer til at gennemføre aktiviteterne.

I analysen af det kvalitative materiale genfinder vi de udfordringer, som spørgeskemaundersøgelsen peger på. I det følgende ser vi på de interviewede lederes og underviseres erfaringer med disse.

3.3.1 En bredere tilgang til undervisningen stiller nye krav til underviserne

Når det kommer til de udfordringer, der relaterer sig til forhold internt på skolen, er det en gennemgående erfaring, at det kan være svært at få tænkt de forskellige måder at arbejde med elevernes overgang på ind som en integreret del af undervisningen. I interviewmaterialet findes der især to forklaringer på dette.

For det første er der undervisere, der peger på, at det kan være svært at finde gode måder at tænke arbejdet ind i undervisningen på, så det spiller sammen med de faglige mål i læreplanen for deres fag. Deres erfaring er, at det kræver en bred tilgang til undervisningen, som går ud over traditionelle undervisningsformer, og som inddrager perspektiverne for videregående uddannelse og karriereveje i forlængelse af faget.

Derfor er det erfaringen, at det er vigtigt, at leder og undervisere sammen drøfter, hvordan arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse kan integreres i undervisningen på en måde, så det bidrager til at opfylde de faglige mål – i stedet for at "stjæle" tid fra dette. Ifølge de

interviewede er undervisernes videndeling og brug af hinanden i forbindelse med planlægningen af arbejdet en betydningsfuld metode til at sikre, at gode erfaringer spredes. Samtidig kan et ledelsesmæssigt fokus være med til at styrke fokus på arbejdet, fremgår det af interviewene.

For det andet viser den kvalitative analyse, at arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse kræver, at underviserne er indstillet på en relation til eleverne, som går ud over den rent faglige dialog, fx når underviseren skal facilitere elevernes refleksioner. Det handler om en åbenhed over for samtaler og refleksioner med eleverne vedrørende deres interesser og overvejelser om valg af uddannelse, ligesom underviserne skal være indstillede på at fortælle om deres egne valg og karriereforløb, hvis de skal fungere som rollemodeller med hensyn til bestemte karriereveje.

Et perspektiv i interviewmaterialet er, at denne måde at arbejde på for nogle undervisere kræver en omstilling fra en mere traditionel tilgang til undervisningen. En sådan omstilling kan være svær. Ikke desto mindre er det de interviewede underviseres erfaring, at det netop er refleksionsarbejdet og blikket for uddannelses- og karrieremulighederne i forlængelse af et fag, der hjælper eleverne videre i deres proces mod valget af videregående uddannelse.

Desuden er der undervisere, der peger på, at arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse samtidig kan være med til at styrke elevernes motivation i undervisningen, fordi det giver nogle nye muligheder for at styrke koblingen mellem teori og praksis og tænke undervisningen ind i en bredere sammenhæng. Det kan medvirke til at fastholde elevernes engagement i deres gymnasiale uddannelse.

3.3.2 En fordel at skolen understøtter samarbejdet med eksterne

En del af skolernes aktiviteter rettet mod elevernes overgang til videregående uddannelse indebærer et samarbejde med eksterne. Det kan være samarbejde med en videregående uddannelsesinstitution, en offentlig eller privat virksomhed eller såkaldte alumner, dvs. tidligere elever. Både spørgeskemaundersøgelsen og den kvalitative analyse viser, at der kan være udfordringer forbundet med at etablere og fastholde sådanne samarbejder.

Det er erfaringen blandt de undervisere og ledere, vi har interviewet, at det kan kræve ressourcer at etablere kontakt til virksomheder og uddannelsesinstitutioner, hvis man ikke i forvejen samarbejder med dem. I mange tilfælde etableres samarbejdet derfor af enkelte undervisere, som har mulighed for at tage kontakt gennem deres private netværk. Her er overleveringen af oplysninger og erfaringer imidlertid vigtig, hvis ikke samarbejdet alene skal hvile på enkeltpersoner, fortæller undervisere og ledere.

I den kvalitative undersøgelse har vi set forskellige eksempler på, hvordan man som skole kan understøtte samarbejdet med virksomheder og uddannelsesinstitutioner for på den måde at lette den enkelte undervisers opgave med at integrere sådanne samarbejder i undervisningen. Fx har en skole erfaring med i en periode at afsætte særskilte ressourcer til at intensivere arbejdet med at etablere kontakt og få aftaler med eksterne i stand. Et andet eksempel er at oprette en database med kontaktoplysninger om relevante samarbejdspartnere og evt. noter om tidligere samarbejde, som alle undervisere har mulighed for at hente inspiration i.

På nogle skoler har man erfaringer med at udpege en koordinator for samarbejdet. Denne kan vedligeholde de indgåede aftaler, sørge for, at samarbejdet kommer på dagsordenen i forbindelse med teammøder, og tage initiativ til drøftelser af udviklingen af arbejdet i lyset af tidligere erfaringer.

Derudover er det både lederes og underviseres erfaring, at lederen kan understøtte samarbejdet med virksomheder og uddannelsesinstitutioner i undervisningen ved at være med til at udforme de aftaler, der bliver indgået, så de knyttes til skolen og ikke den enkelte underviser alene. Det har indflydelse på mulighederne for samarbejde med eksterne, hvilke virksomheder og uddannelsesinstitutioner der findes i lokalområdet, fortæller ledere og undervisere. Der er undervisere og ledere, der fremhæver det som en styrke, fordi det kan være med til at åbne elevernes

øjne for, hvad der er af muligheder for uddannelse og efterfølgende beskæftigelse i lokalområdet. Det kan især være en tryghed for de elever, som kommer fra uddannelsesfremmede hjem, at erfare, at der er muligheder for dem i lokalområdet. Det gør skridtet til at tage en videregående uddannelse mindre for dem, er erfaringen.

4 Samarbejde med videregående uddannelser

Samarbejde med de videregående uddannelser er en af de mest anvendte metoder, når skolerne skal arbejde med at kvalificere elevernes valg af videregående uddannelse. Dette arbejde øger elevernes kendskab til deres uddannelsesmuligheder og det faglige indhold på uddannelserne samt giver eleverne konkrete erfaringer med den øvrige del af livet som studerende på de videregående uddannelser.

Undersøgelsen viser, at samarbejdet med de videregående uddannelser spænder vidt: fra enkeltstående besøg og oplæg, som ofte foregår løsrevet fra den daglige undervisning, til længerevarende forløb tæt koblet til konkrete undervisningsforløb.

Indsatsen er med til at ruste eleverne til valg af videregående uddannelse. Det fortæller de skoler, som EVA har talt med.

Dette kapitel handler om, hvordan skolerne på forskellig vis samarbejder med de videregående uddannelser, som eleverne kan læse videre på efter endt gymnasial uddannelse.

I kapitlet ser vi på skolernes erfaringer med at hjælpe eleverne med at blive mere afklarede omkring deres uddannelsesvalg gennem mødet med videregående uddannelser på fire forskellige måder:

- At øge elevernes kendskab til deres uddannelsesmuligheder gennem møder med forskellige videregående uddannelser
- At give eleverne mulighed for at opleve hverdagen som studerende gennem studiepraktik og brobygning
- At vise eleverne, hvordan fagene hænger sammen med videregående uddannelser, gennem inddragelse af elementer herfra i undervisningen
- At vise eleverne konkrete uddannelsesveje gennem faglige forløb.

Kapitlet viser, at disse måder kan være med til at nuancere elevernes viden om deres uddannelsesmuligheder efter gymnasiet og kvalificere deres valg af uddannelse. De forskellige typer af samarbejde fungerer i forskellig grad som en integreret del af undervisningen. Erfaringen er, at udbyttet er størst, når der er en forbindelse til undervisningen i et eller flere fag, og når skolerne følger op på aktiviteterne, fx gennem forskellige refleksionsaktiviteter, hvor eleverne – efter endt samarbejde – kan reflektere over deres fremtidige karriere.

4.1 Møder med videregående uddannelser øger elevernes kendskab til deres uddannelsesmuligheder

Kortere møder med flere videregående uddannelser kan være med til at øge elevernes kendskab til bredden i deres uddannelsesmuligheder og give dem indblik i livet som studerende på forskellige uddannelser. Dette perspektiv går igen i interviewmaterialet.

Møderne kan tage form af besøg på videregående uddannelsesinstitutioner, hvor skolen i samarbejde med institutionen arrangerer, at eleverne fx bliver vist rundt, deltager i forelæsninger eller taler med undervisere, studerende og ph.d.-studerende og kan stille spørgsmål om uddannelsen.

Møderne kan også finde sted som led i forskellige typer "åbent hus"-arrangementer på de videregående uddannelsesinstitutioner, eller det kan være gennem kollektive arrangementer som fx uddannelsesmesser, hvor studerende og andre repræsentanter fra institutionerne fortæller om uddannelsernes indhold og eleverne har mulighed for at stille spørgsmål. Nogle skoler i undersøgelsen har fx erfaring med såkaldte "karrieredage", hvor skolerne inviterer studerende fra de videregående uddannelser til at komme og fortælle om deres uddannelser.

Fælles for disse typer aktiviteter er, at eleverne gennem de relativt korte møder præsenteres for bredden af mulighederne i deres uddannelsesvalg. Det kan handle om at give eleverne nogle billeder af, hvad det vil sige at læse på en professionshøjskole, et erhvervsakademi eller et universitet. Men det kan også handle om at åbne elevernes øjne for de uddannelsesmuligheder, der findes inden for den enkelte uddannelsesinstitution. Som en leder peger på, kan det fx handle om, at:

Drengene finder ud af, at der er andre uddannelser end fysioterapeutuddannelsen på [professionshøjskolen], og at der også er muligheder for at komme videre efter endt uddannelse. (Leder)

På den måde kan besøgene fungere som en øjenåbner for eleverne og være med til at udvide deres uddannelsesmæssige horisont og dermed styrke deres grundlag for at træffe valg om videregående uddannelse. En leder formulerer det på den måde, at de forskellige besøg og arrangementer kan præsentere eleverne for nye veje i uddannelsessystemet, som de ikke var opmærksomme på.

Når eleverne taler med studerende, får de desuden mulighed for at "spejle sig" i unge, som aldersmæssigt ikke er så langt fra dem selv, hvilket en leder fortæller om erfaringerne med i forbindelse med en karrieredag på skolen:

Vi har forsøgt med en karrieredag, hvor vi prøvede at trække nogle studerende ind, der nu var videre [på tre forskellige videregående uddannelser]. De fortalte om deres uddannelser. Det kan være med til at skabe nogle af de billeder for eleverne, der er vigtige. De studerende er måske fem år ældre, så det er nogle, eleverne kan spejle sig i. (Leder)

Også i interviewene med eleverne finder vi det perspektiv, at mødet med studerende giver informationer om andre dele af livet som studerende, som fx det sociale liv, som også er vigtige for eleverne i forbindelse med deres overvejelser om uddannelsesvalg. En elev fortæller fx om et møde med studerende fra en videregående uddannelse:

Jeg synes, at det var fedt. Man kunne stille dem nogle andre spørgsmål, fx om det sociale. (Elev)

Et perspektiv, der går igen i interviewene med ledere og undervisere, er, at møderne med de videregående uddannelser især er udbytterige for elever fra uddannelsesfremmede hjem. Disse elever har særlig glæde af at blive præsenteret for uddannelsesmuligheder, de ellers ikke ville være stødt på.

Fx kan et besøg på en videregående uddannelsesinstitution i nærheden vise eleverne, hvilke muligheder der er for videregående uddannelse lokalt, som en leder fortæller om i følgende citat:

Vi har valgt nogle uddannelser, der er repræsenteret lokalt – også fordi en del af vores elever er mere provinsielle, end man lige skulle tro. De kan lettere forestille sig at læse videre et sted i nærheden. Nogle elever kommer jo fra uddannelsesfremmede miljøer, og der vil en overgang til en kort videregående uddannelse måske være lidt lettere end til en lang videregående. (Leder)

For nogle elever kan overvejelserne om at tage en videregående uddannelse således blive mere overskuelige, når de præsenteres for uddannelsesmulighederne lokalt.

4.2 Eleverne prøver livet som studerende på egen krop

På nogle skoler i undersøgelsen har man erfaring med at lade elever deltage i lidt længere besøg på videregående uddannelser i form af studiepraktik eller brobygning. Typisk er der tale om besøg af et par dages varighed, ofte i på forhånd fastlagte uger, hvor eleverne har fri fra aktiviteter på de gymnasiale uddannelser.

Erfaringen er, at disse lidt mere omfattende besøg kan give eleverne konkrete erfaringer med, hvad det vil sige at tage en bestemt videregående uddannelse. Dermed får eleverne mulighed for at prøve udvalgte uddannelser af, hvilket kan være med til at kvalificere deres overvejelser i relation til at vælge denne uddannelse.

Undersøgelsens undervisere og elever erfarer, at disse praktikforløb kan være med til at kvalificere elevernes grundlag for at træffe valg om videregående uddannelse, fordi eleverne på en meget konkret måde stifter bekendtskab med den faglige del af bestemte uddannelser. Studiepraktikken kan også give eleverne perspektiver på, hvordan valget af en bestemt uddannelse kan indgå i et lidt længere karriereforløb. En elev siger fx:

Jeg var i studiepraktik ude på finansbacheloruddannelsen, og der sagde mange af de studerende, at den havde en fordel i forhold til den almindelige HA, fordi de har nemmere ved at komme ud i jobs. Det har været meget tiltalende at få det at vide. (Elev)

Studiepraktikken har altså her været med til at vise eleven, hvordan valget af videregående uddannelse hænger sammen med fremtidige jobmuligheder.

Ved at lade eleverne prøve kræfter med bestemte fag på et højere niveau, end de er vant til fra undervisningen på deres gymnasiale uddannelse, får de desuden en idé om, hvilke faglige krav uddannelsen stiller til dem. Det kan enten bekræfte eleverne i deres interesse for faget, eller det kan udfordre deres overvejelser. En elev fortæller fx her, hvordan studiepraktikken fik ham til at gå bort fra tankerne om at vælge den uddannelse, han besøgte, fordi han fandt ud af, at kravene med hensyn til matematik var større, end han havde forestillet sig:

Jeg har overvejet noget med matematik og økonomi – men det var også studiepraktikken, der fik mig til at afskrive det. Det var simpelthen for fjernt fra det niveau, jeg var på. (Elev)

På en skole har man erfaringer med lidt omfattende praktikforløb. Skolen har i samarbejde med regionen planlagt et treårigt forløb, hvor særligt udvalgte elever introduceredes for "hele paletten" af livet som studerende på en lang naturvidenskabelig uddannelse. Eleverne deltager således i introduktion til studiet, går til forelæsninger, møder alle de enkelte dele af studiet, møder studerende og har mentorer tilknyttet og er på besøg hos de studerende i deres kollegielejligheder. Sådanne forløb kan – i kraft af de mange elementer fra uddannelsen – give eleverne et ret præcist billede af, hvordan det er at læse på den pågældende uddannelse, og på den måde virke afklarende med hensyn til det fremtidige valg af videregående uddannelse.

4.3 Eleverne møder indhold fra videregående uddannelse som en del af undervisningen

Nogle skoler arbejder med at inddrage forskelligt fagligt indhold fra de videregående uddannelser i de enkelte fag og erfarer, at det øger elevernes indsigt i det faglige indhold på de videregående uddannelser og viser forbindelsen mellem det, de lærer i undervisningen, og de videregående uddannelsesmuligheder.

Det kan fx ske ved at overvære undervisning på en videregående uddannelse som led i arbejdet med en konkret faglig problemstilling i et fag. Eller ved at invitere en gæstelærer fra en relevant videregående uddannelse til at holde oplæg og på den måde præsentere eleverne for den nyeste viden på området. Det kan være med til at perspektivere det faglige stof. En leder fortæller fx om erfaringerne med at invitere en forelæser fra universitetet til at give input til undervisningen i samfundsfag:

I samfundsfag havde læreren et samarbejde med en fra internationale udviklingsstudier på universitetet. De havde et forløb om en politisk krise, og så kom han og var på i 25 min. og gav sit input til, hvordan han så det. Det er reklame for universitetet og den uddannelse. Men det giver også andre øjne på, hvordan man kan arbejde med stoffet. Vi sørger for, at det er en del af pensum, og så får de det operationaliseret, og det gør det lidt mere spændende. (Leder)

Den enkelte underviser kan også, hvor det er relevant, perspektivere undervisningen til indholdet i bestemte videregående uddannelser for at give eleverne en fornemmelse af mulighederne for videregående uddannelse i forlængelse af faget. En elev fortæller fx, hvordan hun finder det inspirerende, at hendes matematiklærer relaterer indholdet i undervisningen til matematikstudiet og inddrager eksempler på indhold heri, da hun ved, at eleven overvejer at læse matematik på universitetet:

Jeg har også oplevet, at læreren – især i matematiktimen – kan inddrage noget uden for pensum, fordi hun ved, at det er sådan noget, jeg kan komme til at læse næste år. Kun for min skyld. Og det er fedt, at hun forklarer lidt om, hvordan det er på uni. (Elev)

På nogle skoler har man erfaring med, at eleverne løser konkrete opgaver, som er stillet i samarbejde med en videregående uddannelse, eller at man i et fag tilrettelægger konkrete undervisningsforløb i samarbejde med en videregående uddannelse. Erfaringen er, at det kan give eleverne en oplevelse af, at deres fag kan bruges uden for klasseværelset, ligesom det kan give afsæt for refleksioner over, hvad det indebærer at tage en bestemt uddannelse. En leder fortæller fx her om et samarbejde, man har haft på skolen med læreruddannelsen om undervisning i skriftlighed og pædagogik:

Vi har lavet et samarbejde med et seminarium om undervisning i skriftlighed og undervisning i pædagogik. Eleverne fik et blik for, hvad der skal til, hvis man skal være folkeskolelærer, og hvordan deres job er. Der fik de også en drøftelse med egne lærere om, hvordan det er med forberedelsen som lærer osv. (Leder)

Inddragelsen af indhold fra de videregående uddannelser i undervisningen på gymnasiet kan også foregå, ved at eleverne anvender faciliteter på en videregående uddannelsesinstitution, fx laboratorier eller biblioteker. En skole i undersøgelsen har således gennemført undervisning i kemilaboratoriet på et nærtliggende universitet, mens en anden skole har erfaring med at anvende det lokale universitetsbibliotek som optakt til arbejdet med elevernes problemformuleringer i studieretningsprojektet. Sådanne tiltag kan være med til at give eleverne indblik i de fysiske omgivelser på uddannelser, de overvejer at søge ind på efter endt gymnasial uddannelse.

4.4 Eleverne lærer om konkrete uddannelsesveje gennem faglige forløb

Nogle skoler har erfaringer med at gennemføre forløb med eleverne, enten på tværs af fag eller inden for et fag, som handler om bestemte videregående uddannelser. Forløbene har til hensigt at vise eleverne, hvordan deres karrierevej kan se ud fra gymnasial uddannelse til videregående uddannelse og videre i arbejde.

På en skole har man fx erfaring med forløb om tysk som karrierevej, dvs. forløb, der skal vise, hvordan det at have tysk på højt niveau i gymnasiet kan bruges til at læse tysk på universitetet, hvilket igen kan føre til forskellige jobs, hvor eleverne får nytte af deres tyskfaglige kvalifikationer.

En anden skole har erfaring med et tværfagligt forløb i samarbejde med et erhvervsakademi om optometristuddannelsen. Her samarbejder fag om at vise eleverne, hvad uddannelsen går ud på, og hvilke muligheder på arbejdsmarkedet den giver. En underviser fortæller her om planlægningen af forløbet:

Så gik vi i gang med at planlægge et forløb i hver vores fag, som havde samme fokus og havde som mål, at de konkret skulle ud og møde [erhvervsakademiet] og møde de studerende. Det var vigtigt for os, at de fik lov til at møde de studerende og prøve de der apparater og fik lov til at interviewe dem osv. (Underviser)

Undervisernes erfaringer fra det konkrete forløb var bl.a., at det betød meget for eleverne at møde engagerede undervisere og studerende. En elev, der har været med i forløbet, fortæller da også, at forløbet faktisk fik ham til at overveje at søge ind på den konkrete uddannelse:

Efter at vi havde været på [erhvervsakademiet], var jeg da helt sikker på, at jeg skulle derud. Jeg ville gerne derud, fordi det minder meget om det, vi laver her. Men det blev det så ikke til alligevel. Selvom det nu ikke er udelukket. (Elev)

På den måde kan forløbene vise konkrete veje, som kan give stof til eftertanke for eleverne med hensyn til, hvilke veje og interesser de har lyst til at forfølge efter gymnasiet.

4.5 Hvordan organiseres samarbejdet med de videregående uddannelser bedst?

Aktiviteterne med de videregående uddannelser som fx besøg, uddannelsesmesser og studiepraktik, foregår mange steder på initiativ fra de videregående uddannelsesinstitutioner eller Studievalg. Det betyder, at disse aktiviteter kan komme til at løbe i parallelle spor, og det kan være en udfordring at få fulgt op på elevernes erfaringer og tænke dem ind i en progressionsmæssig sammenhæng.

På nogle skoler i undersøgelsen lægger man vægt på at opfordre eleverne til at deltage for derefter at signalere, at det er en god idé, at eleverne allerede under deres gymnasiale uddannelse gør sig overvejelser om, hvilken videregående uddannelse de har lyst til at gå videre med.

Efter aktiviteterne er det desuden væsentligt, at eleverne bliver spurgt ind til, hvad de har taget med sig, og at skolen skaber rum for elevernes refleksion over deres valg af uddannelse set i lyset af det, de har oplevet. På nogle skoler har man erfaring med, at en underviser eller studievejleder tager med på fx uddannelsesmesse. Dette giver et bedre grundlag for efterfølgende at spørge ind til elevernes oplevelser og evt. tage initiativ til refleksionsøvelser med eleverne.

For så vidt angår de aktiviteter, som skolerne selv tager initiativ til, fx faglige forløb i samarbejde med videregående uddannelser, er det først og fremmest vigtigt at få gode aftaler i stand med relevante videregående uddannelser. Her er det erfaringen på de skoler, der har gennemført forskellige former for forløb med videregående uddannelser, at ledelsen er med, når der skal indgås aftaler med de videregående uddannelsesinstitutioner. Dels for at signalere samarbejdets væsentlighed, dels for at løfte ansvaret for samarbejdet fra den enkelte underviser.

Samtidig er der undervisere, der peger på, at der er behov for, at undervisere og ledere i fællesskab arbejder for at finde gode koncepter for samarbejde med videregående uddannelser, så det fungerer bedst muligt for eleverne. En underviser siger fx:

Ledelsen skal ind over det her, det kan vi slet ikke gå udenom. Vi kan ikke styre det selv, de skal gå ind i konceptet og integrere det og hjælpe os med at finde ud af, hvordan vi gør det bedst for eleverne. (Underviser)

En fælles koordinering og udvikling af måden at samarbejde med de videregående uddannelser på kan på den måde være med til at understøtte det faglige samarbejde.

4.5.1 Hvad kræver samarbejdet med de videregående uddannelser af underviserne?

Samarbejdet med de videregående uddannelser kræver grundig planlægning fra undervisernes side, især de længerevarende faglige forløb med de videregående uddannelser. Hvor der er tale

om tværfaglige forløb, vil arbejdet indebære både samarbejde mellem underviserne i de involverede fag og samarbejde mellem underviserne på skolen og undervisere på den videregående uddannelse.

De undervisere, der har erfaring med sådanne forløb, peger på, at det stiller krav om, at man som underviser tænker i at udnytte de muligheder, der er for tværfaglige forløb og projektarbejde inden for et fag.

Samtidig er det vigtigt, at underviserne på skolen deler viden med hinanden om erfaringerne med de konkrete forløb og på den måde bruger hinanden i forbindelse med planlægningen af forløb og projekter.

Underviserne har desuden en vigtig rolle at spille med hensyn til at tage initiativ til, at eleverne reflekterer over deres erfaringer med fx et fagligt forløb i samarbejde med en videregående uddannelse. Nogle undervisere peger på, at det er en ny opgave for dem som undervisere. Som en underviser peger på, indebærer det ikke nødvendigvis, at underviseren lytter med:

De behøver ikke altid at reflektere med os som lærere. Man kan sætte dem i grupper med hinanden, hvor de skal have en pingpong med hinanden om det. Det skal være lærerstyret, men vi behøver ikke at sidde der. Det skal være et frirum til at komme med noget tvivl og mærke efter hos de andre, for de er også i tvivl. Mange tror, at alle andre har en masterplan, og "her sidder jeg bare". (Underviser)

Også her har det betydning, at undervisere og ledelse i fællesskab arbejder på at finde gode modeller for, hvordan der kan skabes rum for elevernes refleksion over de aktiviteter, der sker i samarbejde med videregående uddannelser. Også som opfølgning på de aktiviteter, hvor eleverne fx er ude på egen hånd på en videregående uddannelsesinstitution.

5 Samarbejde med virksomheder

Mødet med private og offentlige virksomheder giver eleverne konkrete billeder af, hvordan bestemte fag kan anvendes i praksis, og viser dem eksempler på, hvilket erhverv bestemte videregående uddannelser kan føre til. Det hjælper eleverne på deres vej til afklaring om valg af uddannelse og karriere, fortæller de skoler, der har erfaringer på området.

Skolernes samarbejde med virksomheder spænder fra enkeltstående besøg og foredrag til samarbejde som en del af længerevarende forløb i undervisningen og egentlige praktikforløb. I dette kapitel ser vi på, hvordan de forskellige former for samarbejde kan indgå i skolernes arbejde med kvalificering af elevernes valg af videregående uddannelse.

Kapitlet handler om de erfaringer med forskellige former for virksomhedssamarbejde, som ledere, undervisere og elever på de deltagende skoler har gjort. De viser, at virksomhedssamarbejdet kan give eleverne en forståelse af, hvordan fagene kan bruges i praksis, og dermed bidrage til deres refleksioner og afklaringsproces med hensyn til valg af karrierevej.

Samarbejdet med virksomheder spænder fra enkeltstående virksomhedsbesøg til længerevarende faglige forløb, hvor de længerevarende forløb ofte fungerer som en mere integreret del af undervisningen end de enkeltstående besøg.

Undersøgelsen peger på fire måder, hvorpå man kan arbejde med at kvalificere elevernes valg af videregående uddannelse gennem virksomhedssamarbejde:

- at motivere eleverne til at tænke fagene ind i en arbejdsmarkedskontekst ved at få en ansat eller en leder fra en virksomhed til at bedømme deres opgaver
- at give eleverne perspektiver på mulige karriereveje i forlængelse af et fag gennem virksomhedsbesøg
- at give eleverne erfaring med at anvende fagene på arbejdsmarkedet gennem praktikforløb
- at præsentere eleverne for eksempler på karriereveje gennem oplæg fra ansatte og ledere fra udvalgte virksomheder.

Ved alle fire typer af virksomhedssamarbejde peger erfaringerne fra skolerne på, at elevernes udbytte er størst, hvor samarbejdet kobles tæt til indholdet i undervisningen, fx igennem projekter eller afgrænsede undervisningsforløb, og når eleverne får mulighed for at arbejde med de konkrete problemstillinger og håndtere de udfordringer, som optager virksomhederne.

5.1 Samarbejdet med virksomheder kobler undervisningen til "virkeligheden"

Forskellige former for samarbejde mellem skole og offentlige eller private virksomheder kan bidrage til at gøre undervisningen anvendelsesorienteret. Det er erfaringen hos de ledere og undervisere, vi har interviewet i undersøgelsen. Det skyldes, at eleverne gennem mødet med virksomheden ser, hvordan faget kan bruges i praksis – eller bliver "koblet til virkeligheden", som en leder formulerer det. Det betyder, at eleverne får en mere konkret forståelse af den teori, de har lært, og kan "se sig selv i det":

Hvis htx arbejder med noget grafisk, så laver vi et samarbejde med [en virksomhed], så det er koblet til virkeligheden. Det samme med robotarbejde – så kan man gå ud i virksomhederne og se, hvordan de bruger robotter, og se ingeniører, der arbejder med det, så kan de se sig selv i det. (Leder)

Undersøgelsen viser, at samarbejdet med virksomheder spænder vidt: fra enkeltstående besøg og oplæg, som er løsrevet fra den daglige undervisning, til længerevarende forløb tæt koblet til konkrete undervisningsforløb.

Mødet med en virksomhed kan være med til at åbne elevernes øjne for, hvilke karriereveje det er muligt at gå med afsæt i et fag. Undervisningsforløb, der inddrager konkrete virksomheder, kan således være med til at danne grundlag for elevernes egne refleksioner over interesser og ønsker til fremtidig uddannelse. Det er erfaringen på skolerne, at koblingen til undervisningen er central, fordi det netop er her, underviserne oplever, at eleverne får reflekteret over det, de har set i virksomheden.

Boksen nedfor viser en oversigt over, hvilke typer af virksomheder de skoler, der indgår i undersøgelsen, har samarbejdet med.

Oversigt over, hvilke virksomhedstyper skolerne i undersøgelsen samarbejder med:

- Medicinalvirksomhed
- Bioteknologisk virksomhed
- Vidensvirksomhed
- Produktionsvirksomhed
- Medievirksomhed
- Revisionselskab
- Børnehave
- Bank
- Hospital
- Kvindekrisecenter
- Behandlingscenter.

Kilde: Interviews med ledere, undervisere og elever.

I det følgende præsenteres fire forskellige måder, hvorpå man kan arbejde med at kvalificere elevernes valg af videregående uddannelse gennem virksomhedssamarbejde.

5.2 Ekstern bedømmelse motiverer eleverne til at se fagenes sammenhæng med arbejdsmarkedet

At få bedømt faglige opgaver i en virksomhedskontekst kan være med til at motivere eleverne til at tænke fagene ind i en arbejdsmarkedssammenhæng. Det er erfaringen på de skoler, som har arbejdet med at koble et besøg i en virksomhed sammen med undervisningen, ved at eleverne løser en opgave for virksomheden, som bedømmes i forbindelse med besøget.

Virksomheden kan fx forud for besøget stille eleverne en opgave, som tager udgangspunkt i en konkret problemstilling, de arbejder med, og som eleverne kan arbejde med i undervisningen. Eleverne får dermed på en meget konkret måde øje for, hvordan det faglige stof kan bruges i praksis. Under besøget i virksomheden fremlægger eleverne resultatet af deres arbejde.

En skoleleder fortæller her om et samarbejde med en stor lokal vidensvirksomhed, hvor eleverne fik til opgave at designe en afleveringsstation til et bibliotek. Her var det oplevelsen, at virksomheden også fik noget ud af samarbejdet:

Det var skægt at se ingeniørerne derfra vurdere elevernes løsninger. Eleverne tænker anderledes. Jeg tror ikke, de tog et eksempel direkte med hjem i produktionen, men der er ingen tvivl om, at de faktisk sagde "okay, det havde vi faktisk ikke selv tænkt på". (Leder)

Det er ledernes og undervisernes vurdering, at eleverne motiveres af at skulle bedømmes af fagpersoner udefra, da det gør det mere autentisk for eleverne. Det opleves som mere "virkeligt" og tages meget alvorligt af eleverne, at de skal bedømmes af en repræsentant for en virksomhed. Samtidig får de en oplevelse af, at den faglige viden, de har fra gymnasiet, kan bruges i praksis.

Den eksterne bedømmelse kan også tænkes ind ved at invitere repræsentanter for virksomheder til at komme ud på skolen og bedømme resultatet af elevernes arbejde. En leder fortæller fx om erfaringer med at få virksomheder til at bedømme 1. g-elevs arbejde med produktudvikling:

Når eleverne skal fremlægge, kan man godt se, at virkeligheden kommer ind på skolen. De opper sig også. Nu kommer der nogen, som ved noget om produktudvikling osv., det kan godt gøre eleverne lidt nervøse. (Leder)

En anden form for opgaveløsning med bedømmelse i samarbejde med en virksomhed kan være konkurrencer. En leder fortæller fx, at man på skolen har haft elever med i en konkurrence, hvor de skulle løse opgaver for et medicinalfirma.

5.3 Besøg viser eleverne mulige karriereveje

Besøg i virksomheder kan vise eleverne, hvilke mulige karriereveje der er i forlængelse af et fag. Det er erfaringen på de skoler i undersøgelsen, som har arbejdet med at integrere virksomhedsbesøg i konkrete undervisningsforløb.

Når et virksomhedsbesøg inddrages som led i undervisningen, får eleverne konkrete eksempler på, hvor på arbejdsmarkedet man beskæftiger sig med det aktuelle fagstof fra undervisningen. Det er lederes og underviseres oplevelse, at besøgene dermed viser forbindelsen mellem den teori, som undervisningen handler om, og den praksis, som de kan anvende teorien i. Eller som en elev, der har været på besøg på et forlag som optakt til et projekt i faget kommunikation/it, formulerer det, så giver besøget "en idé om, hvad de gør i den virkelige verden".

På en skole har et psykologihold fx været på besøg på et kvindekrisecenter som led i et projekt om vold. I forbindelse med besøget fik eleverne til opgave at interviewe stedets socialrådgivere, og efterfølgende samlede de op på det i undervisningen. En elev fortæller her om, hvordan besøget viste "koblingen mellem teori og praksis":

Elev: "Alle vores spørgsmål på nær ét havde de gennemtænkt i deres behandlingsforløb. Og det var spændende at se koblingen mellem teori og praksis."

Interviewer: "Gjorde I så noget, da I kom hjem, også?"

Elev: "Vi gennemgik svarene og talte om det i klassen og reflekterede over det. Det var ikke en psykolog, vi talte med derinde, men en socialrådgiver, men hun havde en masse viden om de her ting på et hverdagsprog. Og vi kunne så oversætte det til et psykologisprog, da vi kom hjem. (Elev)

Nogle skoler har erfaring med at lade eleverne følge en bestemt virksomhed gennem hele gymnasietiden. En leder fortæller fx, at eleverne på en studieretning tilbagevendende ser på en bestemt virksomhed i relation til forskellige emner i forskellige fag:

På den ene studieretning følger man en virksomhed på alle tre år. Der har man forskellige emner fra de forskellige fag knyttet til opgaver i virkeligheden. Det er med både profilfagene, matematik, humanistiske fag osv. (Leder)

På den måde løser eleverne løbende opgaver med udgangspunkt i autentiske problemstillinger, hvilket giver dem blik for, hvordan forskellige fag kan anvendes i praksis i samme virksomhed.

Et besøg i en privat virksomhed eller en offentlig institution kan give eleverne indsigt i, hvilke uddannelser der fører til bestemte job – enten som en del af den undervisning, der leder frem til besøget, eller som en del af besøget, hvis repræsentanter for virksomheden fortæller om egne karriereveje. På nogle skoler har man erfaringer med som en fast del af besøgene at spørge ledere og

ansatte om deres uddannelses- og karriereveje, fordi det giver eleverne nogle billeder af, hvordan man kan gå videre med en interesse for et fag, og det sætter gang i deres refleksionsproces.

På en skole har man fx som led i et forløb i danskundervisningen besøgt en medievirksomhed, hvor eleverne fik til opgave at interviewe journalister om formidlingen af skudepisoden ved Krudttønden. Samtidig blev de ansatte bedt om at fortælle om deres karriereforløb – både journalister, kameramænd og runners. Efter besøget talte de medvirkende undervisere med eleverne om, hvilke overvejelser om deres egen karrierevej besøget havde givet anledning til.

De interviewede undervisere fremhæver, at netop den efterfølgende opfølgning på besøget hjemme på skolen er vigtig. Det skyldes, at det er her, koblingen mellem undervisningen og det, eleverne har mødt i undervisningen, bliver tydelig for eleverne. Samtidig er det her, elevernes egne refleksioner over karrierevalg igangsættes, fx ved at underviseren spørger dem, hvilke tanker det, de har set og lært, sætter i gang hos dem i relation til deres valg af uddannelse og fremtidige beskæftigelse.

5.4 Praktik giver eleverne erfaringer fra arbejdsmarkedet

Enkelte skoler i undersøgelsen har erfaring med at tilbyde eleverne kortere praktikforløb. Her er eleverne i praktik i en virksomhed på egen hånd eller i grupper som et element i et undervisningsforløb for på den måde at få lov til at snuse til tilværelsen i det job, som en bestemt uddannelses- og karrierevej inden for et bestemt fag kan føre til. En elev fortæller her om, hvordan et praktikforløb for ham at se er en lejlighed til at "prøve noget af":

Vi havde et erhvervspraktikforløb, hvor vi var ude i en virksomhed, som vi selv skulle finde og kontakte. Det var også en måde at komme ud og prøve nogle ting af på. Ikke alle kunne komme ind der, hvor de ville, men så fik man prøvet noget andet af. Der var fx en, der var ude ved byggeriet af det nye statsfængsel. (Elev)

Virksomhedspraktikken kan på den måde give eleverne et meget konkret billede af, hvordan en arbejdsplads fungerer, og hvordan man kan bruge et fag i praksis. I tråd med dette fortæller en anden elev, hvordan virksomhedspraktikken for hende har været et sted at afprøve det, hun har lært i undervisningen på sin gymnasiale uddannelse, på arbejdsmarkedet:

Virksomhedspraktikken har været rigtig god. Man kan afprøve sin uddannelse i selve arbejdet og ser, at det rent faktisk kan bruges til noget, det, man sidder og laver. (Elev)

På en skole har man erfaring med praktik i kommunens børnehaver for hf-kursister som led i tonede hf-forløb, hvor valgfagene er fastlagt på forhånd. Som optakt til praktikken har kursisterne fået undervisning på et pædagogseminarium. Skolens leder fortæller, hvordan elevernes praktik giver dem både kendskab til en bestemt uddannelsesvej og indblik i arbejdsformen i en kommunal daginstitution. Men lederen understreger, at praktikken ikke kan stå alene:

Hvis praktikforløbet bare stod alene, ville det blive lidt påklistret med hensyn til det, der ikke havde med skolen at gøre. Her har vi integrationen med undervisningen og med lærerne osv. Det samspil giver dem noget, og det gør deres verden større, at de kommer ud og ser, hvad man kan bruge det til. Det må være givende på mange måder. (Leder)

Praktikken skal altså ifølge denne leder indgå som en integreret del af undervisningen, for at eleverne får det fulde udbytte af praktikken og bruger den som afsæt for refleksioner over fagenes anvendelse og egne interesser i den forbindelse. Som det fremgår, kan underviserne hjælpe eleverne i gang med denne refleksion ved at tale med dem om deres erfaringer fra praktikken og tydeliggøre forbindelsen mellem disse og det faglige indhold i undervisningen.

5.5 Oplæg giver personlige billeder af karriereveje

På flere skoler i undersøgelsen har man erfaring med at invitere ansatte og ledere fra virksomheder og institutioner til at holde oplæg på skolen eller tale med eleverne om, hvad det vil sige at

arbejde hos dem. Eleverne præsenteres på den måde for forskellige veje at gå på arbejdsmarkedet og får eksempler på personlige karriereforløb, som de kan spejle sig i, når de selv skal træffe valg om uddannelse.

En leder fortæller, at man på skolen har god erfaring med at arrangere en såkaldt "erhvervsdag", hvor virksomheder fra det lokale erhvervsliv inviteres til at komme og præsentere sig selv som mulige arbejdsgivere for eleverne. Arrangementet fungerer som en form for messe, hvor eleverne kan tale med repræsentanter for de forskellige virksomheder.

Det er skolernes erfaring, at et møde med en leder eller en ansat fra en virksomhed giver eleverne konkrete billeder af, hvordan et fremtidigt arbejdsliv kunne se ud, hvis de fokuserer deres uddannelse i en bestemt retning. Samtidig får de et indblik i et personligt uddannelses- og karriereforløb, som de kan spejle sig i, og som evt. kan inspirere dem til at søge mere information om uddannelsesmulighederne, hvilket en elev fortæller om her:

Nogle af de virksomheder, som har været herovre, de giver jo indtryk af en bestemt branche. Og hvis man så bliver meget interesseret i det, så undersøger man jo, hvilke uddannelsesmuligheder der er for at komme den her vej, for at kunne få arbejde inden for den sektor. (Elev)

Det er skolernes erfaring, at eleverne ofte bliver overraskede over, at karrierevejene sjældent er snorlige, og over, hvor mange forskellige uddannelser der kan lede til samme virksomhed. På den måde er oplæg og møder med ledere og ansatte med til at udvide deres kendskab til forskellige uddannelsesveje – eller til at "udvide paletten", som en underviser formulerer det.

5.6 Hvordan organiseres samarbejdet med virksomhederne bedst?

Et vellykket virksomhedssamarbejde kræver især tre ting af skolerne. For det første, at skolen får skabt kontakt til private firmaer og offentlige institutioner, som er indstillet på et samarbejde med relevans for undervisningen i et eller flere fag – fx ved at lade eleverne indgå i arbejdet med de konkrete problemstillinger, som optager virksomhederne.

For det andet kræver det, at underviserne tænker virksomhedssamarbejdet ind i planlægningen af undervisningen, så det, eleverne arbejder med, er i tråd med fagets mål.

Endelig er det for det tredje skolernes erfaring, at etableringen af kontakter såvel som tilrettelæggelsen af samarbejdet kan være ressourcekrævende.

5.6.1 Kontakten til virksomhederne

Skolerne fortæller, at de forskellige former for virksomhedssamarbejde som regel opstår på initiativ fra enkelte undervisere eller ledere, evt. gennem kontakter i deres private netværk. Som oftest er der tale om virksomheder fra det lokale erhvervsliv, som beskæftiger sig med noget, der er relevant for faget eller evt. studieretningen eller uddannelsen som helhed.

Skolerne oplever, at virksomhederne ofte også selv får noget ud af samarbejdet. En underviser fortæller her om, hvordan en virksomhed fx kan få noget ud af elevernes feedback om kommunikation til bestemte målgrupper:

Som klasse kunne man gå igennem med den oplagte indgangsvinkel: "Hvordan er kommunikationen?". Og så kan man tage afsætningsfaget ind over og spørge, hvem det egentlig er, de vil kommunikere med. Når vi har haft de her forløb, hvor vi tager fat i de her helt konkrete eksempler, så får virksomhederne noget feedback, som de kan bruge til noget. (Underviser)

Fordi det i reglen er op til den enkelte underviser at tage kontakt til virksomhederne, er samarbejdet i mange tilfælde båret af enkelte undervisere. Det kan være sårbart, fx i forbindelse med per-

sonaleudskiftning. Derfor er videndelingen mellem underviserne om erfaringerne med at inddrage virksomhederne vigtig, så gode samarbejder udbredes. Samtidig kan gode idéer til konkrete måder at bruge virksomhederne på i undervisningen videregives.

For at understøtte kontakten til virksomhederne og underviserens interne videndeling har nogle skoler erfaring med at registrere, hvilke virksomheder og institutioner de samarbejder med. Det betyder, at de har en database over virksomheder, som en underviser, der skal arrangere et virksomhedsbesøg, kan hente inspiration i. Samtidig har ledelsen et overblik over, om alle klasser er omfattet af en form for virksomhedssamarbejde.

En skoles samarbejde med et privat firma eller en offentlig institution kan strække sig over flere år og udvikle sig undervejs. Styrken er, at det er muligt løbende at forbedre det konkrete forløb med udgangspunkt i erfaringerne fra tidligere forløb. Udfordringen er til gengæld, at det, som en underviser formulerer det, kan blive "svært at komme ud af", hvis samarbejdet bliver "for fast". Derfor er det nødvendigt med en vis balancegang med hensyn til forpligtelsen i samarbejdet for at sikre, at underviserne har råderum i forbindelse med deres planlægning af undervisningen og frihed til at skifte samarbejdspartner, hvis det er mere relevant for det konkrete forløb.

5.6.2 Hvad kræver samarbejdet med virksomhederne af underviserne?

At tænke et samarbejde med en virksomhed ind i planlægningen af et konkret undervisningsforløb kræver, at underviseren afsøger mulighederne for relevante samarbejder og herefter engagerer sig i arbejdet med at etablere kontakten. Det kan være et stort arbejde at gøre alene, hvilket kan afholde nogle undervisere fra at give sig i kast med det.

En anden barriere kan være overvejelserne om, hvordan det konkrete virksomhedssamarbejde vil kunne bidrage til, at eleverne når de faglige mål. Dels kræver det grundig planlægning, hvis det skal lykkes, dels vil der altid være en vis usikkerhed om afkastet, hvis det er første gang, skolen har et samarbejde med en virksomhed.

Videndeling med kollegerne og samarbejde om udvælgelsen af virksomheder kan være en god støtte i den proces. En leder fortæller fx, hvordan videndelingen om virksomhedssamarbejdet især finder sted i faggrupperne, hvor det faglige fællesskab bliver indgangen til overvejelserne om, hvordan relevante virksomheder kan indgå:

Vores lærere sidder i faggrupper og arbejder og har til daglig en kommunikation med fagkollegerne. De har altså et fagligt fællesskab. Og det gør, at man kan dele viden om de her ting, og det gør det noget nemmere. (Leder)

På en anden skole fortæller lederen, at samarbejdet med virksomheder er forankret i lærerteamet omkring en klasse. Teamet er således ansvarligt for at finde ud af, hvilke virksomheder det er relevant at inddrage, og for at tænke samarbejdet ind i de forskellige fag.

5.6.3 Prioritering af indsatsen

Arbejdet med at etablere kontakt til private og offentlige virksomheder kan være ressourcekrævende for skolerne. Det gælder især i en opstartsfasen, og hvis skolen ikke har så mange erfaringer med at inddrage virksomhedssamarbejde.

Undersøgelsen viser, at skolerne i mindre grad inddrager eleverne i planlægningen af samarbejdet med virksomhederne. Der kan dog ligge et potentiale i i højere grad at lade eleverne være med til at arrangere besøg i virksomheder, da dette kan bidrage til den kvalificeringsproces, som eleverne gennemgår.

Hvor samarbejdet med virksomhederne tager form af praktikforløb eller et gennemgående samarbejde, eller hvor eleverne vender tilbage til samme virksomhed flere gange i løbet af deres uddannelse, kan der ligeledes være et vist tidsforbrug forbundet med koordinering og planlægning mellem fagene. Derfor er det en opgave, der skal prioriteres fra ledelsens side.

Jo længere og mere integreret en del af undervisningen et samarbejde med en virksomhed er, des mere planlægning vil der være forbundet med det for både skolen og virksomheden. Samtidig er der erfaringer i undersøgelsen, der peger på, at det netop er her, hvor også virksomhederne får et umiddelbart udbytte af samarbejdet i form af elevernes perspektiver på eller konkrete input til virksomhedens opgaveløsning.

6 Den personlige relation til eleven

Den personlige relation til eleven, særligt relationen mellem underviser og elev, kan være et værdifuldt sted at sætte ind, når skolen vil arbejde med at klæde eleverne på til at træffe valg om videregående uddannelse. Det er erfaringen på de skoler, hvor den personlige relation mellem underviser og elev danner grundlag for at tale med eleverne om deres valg af uddannelse.

Dette kapitel handler om erfaringerne på disse skoler. De peger på, at det, at eleverne føler sig set og oplever, at deres undervisere interesserer sig for deres valg og uddannelsesforløb, også efter gymnasiet, giver underviserne et godt grundlag for at hjælpe eleverne til at udvikle deres kompetence til at træffe valg om uddannelse.

Undersøgelsen peger på to måder at arbejde med elevernes valgkompetence på, som tager afsæt i den personlige relation til eleven:

- at kvalificere elevernes uddannelsesvalg gennem planlagte og uformelle samtaler
- at vise eleverne mulige uddannelses- og karriereveje ved at bruge især undervisere som rollemodeller for eleverne.

Fælles for de to måder er, at arbejdet kræver, at især underviserne er indstillet på at tale med eleverne om deres valg af uddannelse og karrierevej på en måde, som kan ligge ud over den traditionelle undervisning, fx ved at inddrage egne erfaringer som en del af undervisningen.

6.1 "Eleverne skal føle sig set"

Gode personlige relationer til eleverne er ifølge nogle skoler et godt afsæt for at kunne tale med dem om faglige interesser og tanker om valg af uddannelse efter gymnasiet. Her hører det med til skolens værdimæssige grundlag og opfattes som en selvfølgelig del af kulturen på skolen, at især underviserne tager sig tid til at lære eleverne at kende. En leder fortæller fx, at skolens elever skal "føle sig set" og "føle sig trygge", og derfor arbejder skolen på at opbygge gode relationer, bl.a. ved at have to klasselærere pr. klasse:

Vi prøver at opbygge gode relationer mellem lærere og elever. Vi har to klasselærere pr. klasse – eleverne skal føle sig set og føle sig trygge. (Leder)

For denne leder er det altså en værdi, at skolen interesserer sig for elevernes tanker og ønsker for fremtiden, herunder også deres overvejelser om valg af uddannelse og karrierevej. En underviser på samme skole formulerer det på den måde, at man på skolen har fokus på "hele personen". Dette for at være med til at skabe – eller danne og udvikle – en person med kompetencer til at træffe valg for fremtiden:

Vi har fokus på personen. Den hele person. Vi forsøger at skabe en person, som er i stand til at tage nogle beslutninger. (Underviser)

Både leder og undervisere på skolen oplever med andre ord, at det har en værdi at prioritere de personlige relationer, fordi netop disse relationer kan være med til at skubbe til elevens udvikling af valgkompetencer og elevens proces med hensyn til afklaring af faglige evner og interesser. Det gælder især relationen mellem underviser og elev, men også vejledere og i nogle tilfælde ledere kan indgå i relationer med eleverne, som åbner op for drøftelser og refleksioner hos eleven om valg af uddannelse.

De elever, vi har talt med, er positive i deres vurdering af betydningen af den personlige relation til især deres undervisere. Det har betydning for ikke bare den afklaringsproces, eleven skal igennem med hensyn til uddannelsesvalg, men også for motivationen og fastholdelsen. En elev fortæller fx:

Jeg havde gået i gymnasiet et år, før jeg begyndte her. Og jeg dumpede. Jeg var nødt til at begynde igen. Jeg spurgte mine kammerater, der gik her. De solgte det ret godt. De sagde, at lærerne her er gode til at fokusere på det enkelte individ. Og det kan jeg også mærke nu. Her fokuserer de meget på den enkelte elev. (Elev)

Særligt elever fra uddannelsesfremmede hjem har behov for at kunne tale med andre end deres forældre om det, de lærer i gymnasiet, og deres uddannelsesmuligheder efter studentereksamen. I interviewene hører vi, at disse elever ikke kender til særlig mange forskellige uddannelser hjemmefra. Derfor har de brug for at stille mange spørgsmål og få indsigt i de forskellige muligheder, de har. Det er en opgave, som de skoler, der prioriterer de personlige relationer, tager på sig. En leder fortæller fx:

Derhjemme er det måske kun få ting, de vil tale om. Her taler vi med dem om mange ting. Vi prøver hele tiden at åbne elevernes øjne for, at der er mange muligheder for at blive lykkelige, ikke kun én. (Leder)

Eleverne oplever på den måde, at der er andre voksne end deres forældre, der interesserer sig for deres uddannelsesvalg. Underviserne kan desuden præsentere eleverne for andre muligheder end dem, de kender hjemmefra, og med udgangspunkt i den viden, de har om elevernes faglige niveau, støtte dem i troen på, at de kan gennemføre en videregående uddannelse. Det er der plads til i en skolekultur, hvor den personlige interesse for eleverne er i højsædet.

6.2 Samtaler kvalificerer uddannelsesvalg

Løbende samtaler med eleverne om deres interesser og uddannelsesmæssige ønsker er en nøglemetode til at stimulere udviklingen af elevernes valgkompetence og til at hjælpe eleverne med at kvalificere deres uddannelsesvalg. Det er erfaringen på de skoler, der vægter arbejdet med de personlige relationer højt. Her taler både undervisere og vejledere jævnligt med eleverne om deres overvejelser om valg af videregående uddannelse.

Samtalerne kan enten være planlagte samtaler mellem elev og underviser eller mellem elev og vejleder, eller de kan foregå mere uformelt i dagligdagen. De to former for samtaler beskrives i det følgende.

6.2.1 De planlagte og de uformelle samtaler

Ved de planlagte samtaler kan undervisere og vejledere tale med eleverne om deres tanker om deres faglige interesser og deres uddannelsesvalg i gymnasiet og efterfølgende med udgangspunkt i elevernes interesser og faglige standpunkt. Hvor vejlederne især har mange samtaler med elever, som har udfordringer med at gennemføre gymnasiet, møder underviserne alle elever.

For underviserne tager de mere formelle samtaler med eleverne fx form af fastlagte lærer-elevsamtaler eller klasselærersamtaler, hvor underviseren med udgangspunkt i, hvordan eleven klarer sig fagligt, taler med eleven om, hvad han eller hun har af tanker om uddannelse efter gymnasiet.

En underviser fortæller fx, at han ved klasselærersamtalerne sammen med eleven gennemgår de data, der findes om eleven i skolens administrationssystem, dvs. oplysninger om resultater og fagvalg. Med dette udgangspunkt taler han med dem om, hvad deres mål og ønsker til fremtidig uddannelse er:

Der tager jeg simpelthen deres generalieblad. Og jeg sætter mig ikke over for dem, jeg sætter mig ved siden af dem, for vi er jo på samme hold. Det er vigtigt, at man ikke får den der konfrontatoriske tilgang til det. Så finder vi deres generalieblad frem og siger "det

her er din livshistorie, det ser sådan ud, hvad er egentlig din kommentar til det? Er det, fordi du ikke har et mål endnu, eller?“. (Underviser).

På en skole har man desuden erfaringer med at indkalde eleverne til egentlige karrieresamtaler med fokus på at turde sætte sig nogle mål for fremtiden. Samtalerne blev gennemført af en underviser med baggrund som leder i erhvervslivet.

Samtalerne kan også foregå uformelt i dagligdagen, i pauser eller i undervisningen, hvor konkrete spørgsmål fra eleverne afstedkommer en længere dialog. En underviser fortæller fx, at det ofte som udgangspunkt handler om noget praktisk, som eleven gerne vil have hjælp til, men hurtigt leder over i andre spørgsmål om fremtidigt uddannelsesvalg.

6.2.2 “Refleksiv retten ind”

Uanset om samtalerne er planlagte, eller om de opstår spontant i dagligdagen, er det skolernes erfaring, at de kan hjælpe eleverne i deres proces med afklaring af evner og interesser og på den måde kvalificere deres uddannelsesønsker, så de står mål med deres faglige ståsted. Konkret kan undervisere og vejledere i løbet af samtalen hjælpe eleven i vedkommendes refleksion ved at vise, hvilke muligheder som ligger inden for det interessefelt, som eleven har.

Det kan også være muligheder, som evt. udfordrer og supplerer elevens egne idéer. Hvis fx eleven har ønske om at blive læge, men har svært ved at få det gennemsnit, den uddannelse kræver, kan underviseren eller vejlederen åbne elevens øjne for alternative uddannelsesveje som fx sygeplejerske eller klinikassistent. En underviser beskriver denne form for bidrag til elevens afklaringsproces som “en refleksiv retten ind” af eleven:

Det er sådan en refleksiv retten ind af dem. Vi prøver at snakke med dem om, hvad for nogle andre muligheder der er. Vi skal jo ikke bestemme, hvad de skal, men sætte gang i, at de tænker over, hvad de skal. (Underviser)

Samtalerne kan med andre ord sætte refleksioner i gang hos eleverne og være med til at skubbe til en udvikling, hvor eleverne også bliver klogere på sig selv.

Igennem samtalerne kan undervisere og vejledere også hjælpe eleven ved at pege på, hvor han eller hun skal sætte ind, hvis det faglige niveau skal løftes, og ved at lægge nogle strategier for, hvordan eleven kan gøre det. Det kan konkret handle om at hjælpe eleven med at prioritere sin arbejdsindsats mellem fagene eller hjælpe til at få lagt en plan for, hvordan eleven kan styrke sit niveau inden for et bestemt fag. En elev fortæller fx, hvordan han har oplevet, at samtalerne med undervisere og vejleder har hjulpet ham med at lægge en realistisk plan for videregående uddannelse:

Lærerne hjalp mig virkelig meget, for jeg var på bar bund. Jeg har snakket med min vejleder om mine realistiske chancer og mine interesser. Og jeg havde ikke en plan for to år siden, og det er lærernes og studievejledningens fortjeneste, at jeg har det nu. (Elev)

Interviewmaterialet viser, at undervisernes indbyrdes samarbejde og videndeling om eleverne kan have en vigtig rolle at spille i arbejdet med at hjælpe den enkelte elev til at kvalificere sit uddannelsesvalg. Flere undervisere fortæller således om værdien af, at man i lærerteamet drøfter elevernes niveau og udvikling i de forskellige fag. Dels fordi det nuancerer den enkelte undervisers billede af eleven, dels fordi det giver mulighed for at koordinere eventuelle behov for ekstra støtte og vejledning. En underviser fortæller fx om, hvordan de i hendes team kan blive enige om, hvilken underviser der skal tilbyde at være vejleder for eleven i studieretningsprojektet og i den forbindelse give eleven en ekstra opmærksomhed – eller tage eleven “under sin vinge”, som hun udtrykker det.

6.3 Rollemodeller viser mulige veje

En måde at italesætte arbejdet med de personlige relationer på er at betegne personerne omkring eleven som rollemodeller med hensyn til karrierevej og uddannelsesvalg. På nogle skoler arbejder man således med at bruge især underviserne, men evt. også enten ældre elever eller tidligere elever – alumner – som rollemodeller.

6.3.1 Undervisere som rollemodeller

For undervisernes vedkommende kommer funktionen som rollemodeller til udtryk, ved at de bruger deres egne erfaringer og fortæller eleverne om deres egne uddannelsesvalg og karriereforløb og den evt. tvivl, de har haft undervejs. Som repræsentanter for deres fag kan underviserne samtidig vise eleverne, hvad faget kan bruges til, også i de tilfælde, hvor de har brugt deres fag andre steder på arbejdsmarkedet.

Formålet er ifølge de skoler, der arbejder med det, at give eleverne nogle konkrete eksempler på forløb og mulige veje at gå og vise, at det er o.k. at være i tvivl. Samtidig illustrerer de personlige fortællinger, at den enkeltes karriereforløb og vej gennem uddannelsessystemet sjældent er snorlige. De oplever, det kan være lettende for eleverne at erfare, fordi de ofte har en forventning om, at man bør have en helt klar idé om, hvad man vil, og følge sin plan fra start til slut.

At være rollemodel betyder, at man som underviser lægger sin egen historie om uddannelsesvalg og karriere frem for eleverne og fortæller om sin vej og de valg, man har truffet undervejs. På den måde giver underviseren et konkret eksempel på, hvad et fag kan bruges til, og eleverne får en personlig fortælling at spejle sig i. Det sætter gang i elevernes egne refleksioner over valg af uddannelse og karrierevej. En elev fortæller fx:

Vores lærere er gode til at fortælle om, hvordan de har gjort, og hvorfor de har gjort det. (...) Vi finder ud af, hvad der lå til grund for deres valg, og det sætter nogle tanker i gang om, hvad man selv vil. Hvad for nogle fag har de haft, og hvad for nogle tanker har de gjort sig? Det påvirker os og får os til at tænke over det samme. (Elev)

Ifølge underviserne kræver det at være rollemodel, at de er nærværende og "giver noget af sig selv" ved at lægge deres historier frem. Det kan være grænseoverskridende for nogle, men anses af andre som en forudsætning for at vinde elevernes tillid, så de har lyst til at dele deres tanker om uddannelse. En underviser formulerer det på den måde, at det er en del af den kontrakt, han indgår med sine elever: Skal de være personlige over for ham, skal han også give dem noget af sig selv.

6.3.2 Elever og studenter som rollemodeller

Også nuværende eller tidligere elever kan bruges som rollemodeller. Fordelen er ifølge ledere, undervisere og elever, at man som elev har let ved at identificere sig med andre unge. Derfor gør det et særligt indtryk, når de fortæller om deres interesser eller overvejelser om uddannelsesvalg eller erfaringer med at gå fra at være elev til at være studerende med netop den gymnasiale uddannelse, som de har til fælles.

Ældre elever kan indgå som rollemodeller for yngre elever ved at fortælle om deres interesser inden for bestemte fag. På en skole fortæller lederen fx, at man har erfaringer med at lade 3. g'ere undervise 1. g'ere i fysik for at give dem mulighed for at møde andre elever med samme faglige interesse og ambitioner som dem selv.

Tidligere elever kan optræde som rollemodeller for nuværende elever i sammenhænge, hvor de inviteres ind på skolerne for at fortælle om deres uddannelsesvej efter gymnasiet. Flere skoler har fx erfaringer med at invitere gamle elever på besøg for at fortælle om deres erfaringer med uddannelsesvalg ved fælles arrangementer. Det kan være på såkaldte karrieredage eller studieretningsdage, der præsenterer eleverne for forskellige uddannelses- og karrieremuligheder i forlængelse af deres valg af gymnasial uddannelse og studieretning.

En anden måde at bruge tidligere elever som rollemodeller på er ved at invitere dem til at fortælle om deres uddannelse som led i undervisningen i bestemte fag. En leder fortæller fx, at de på skolen har erfaringer med at få tidligere elever, der læser samfundsfag, til at fortælle om deres studie i samfundsfagsundervisningen.

Nogle skoler har organiseret kontakten til de tidligere elever i et alumnetværk. En leder fortæller her om, hvordan skolen har oprettet et alumnetværk, som man trækker på ved forskellige lejligheder:

Vi har oprettet et alumnetværk, et formelt netværk for gamle elever. Vi vil gerne trække gamle elever ind som rollemodeller. Fx har vi afholdt studieretningsdag, hvor elever, som er videre i uddannelsessystemet, kommer og fortæller om, hvad de gør nu, og hvordan de har brugt deres studentereksamen til at komme videre. (Leder)

Et formelt alumnetværk giver på den måde skolerne en mulighed for kontinuerligt at kunne trække på gamle elever i forskellige forbindelser. Det kræver dog, at skolen sørger for løbende at vedligeholde kontakten til studenterne i netværket, så man fx har overblik over, hvilke uddannelsesveje de forskellige studenter vil kunne repræsentere på karrieredage og lignende.

Rollemodeller som strategisk indsats

På en skole har man gode erfaringer med at bruge idéen om rollemodeller som tilgang i en bred vifte af aktiviteter. Idéen er at udnytte de forskellige kontaktoverflader og relationer, som eleverne indgår i, til at give dem forskellige eksempler på mulige forløb og vise dem, at tvivl og omveje ofte er en del af den samlede historie. Tilgangen anvendes på følgende måder:

- **Undervisere** fortæller om deres egne uddannelsesvalg og karriereveje i undervisningen.
- **Studerende** på videregående uddannelser bliver bedt om at fortælle om deres uddannelsesvalg og overgangen fra at være elev til at være studerende – enten ved besøg på skolen, eller når eleverne møder dem i studiepraktik.
- **Ledere og ansatte** i virksomheder bliver bedt om at fortælle om deres uddannelsesvalg og karrierevej, når de holder oplæg på skolen, eller når eleverne møder dem i forbindelse med virksomhedsbesøg.

6.4 Hvordan organiseres arbejdet med de personlige relationer bedst?

At det falder naturligt at bruge de personlige relationer til eleverne som afsæt for arbejdet med afklaring og valgkompetence, forklarer de interviewede først og fremmest med skolens kultur. En kultur, hvor man prioriterer at tale med eleverne om ting, der ligger uden for undervisningen, og hvor det at træne eleverne i at reflektere over deres valg af uddannelse for at hjælpe dem videre i uddannelsessystemet anses som en del af lærergerningen.

En leder beskriver fx kulturen blandt sine medarbejdere på den måde, at de har en oplevelse af at have en fælles mission, som går ud på at få eleverne videre i uddannelsessystemet:

Jeg tror, det gælder alle lærere her: De har en mission. Vi underviser her, fordi vi ved, at vi skal have nogle elever videre. (Leder)

Arbejdet med de personlige relationer er således mere båret af en særlig kultur, end den er igangsat som en organiseret indsats. Men det er også skolernes erfaring, at det kan betale sig at bygge videre på kulturen ved at styrke og målrette arbejdet, så det i endnu højere grad bidrager til elevernes afklaringsproces.

Samtidig er skolernes overvejelser om, hvilke rammer der bedst understøtter, at der opstår personlige relationer mellem undervisere og elever, og om, hvordan man som leder kan opmuntre og støtte underviserne i denne tilgang, relevante for skoler, der gerne vil arbejde mere med denne tilgang. Det handler de følgende afsnit om.

6.4.1 Hvad kræver arbejdet med de personlige relationer til eleverne af underviserne?

At arbejde med elevernes uddannelsesvalg gennem de personlige relationer kræver noget særligt af underviserne på skolen. De ledere og undervisere, vi har interviewet, fortæller således, at en sådan tilgang til eleverne fordrer, at man også er interesseret i at arbejde med unge mennesker ud over på det rent faglige plan. Med andre ord skal de have lysten og tage sig tiden i dagligdagen til at involvere sig for at lære eleverne og deres baggrund at kende. Det indebærer, at de nogle gange optræder mere i rollen som pædagog end som fagperson. Det fortæller en underviser om i følgende citat:

Det er jo det pædagogiske og det didaktiske og alle de medmenneskelige relationer, som bliver det interessante. Man kan være en rigtig dygtig lærer fagligt, men hvis man mangler dén side, at man ønsker at være sammen med eleverne, så bliver man ikke en dygtig lærer her. (Underviser)

Hvor underviserne skal indtage en position som rollemodel, skal de desuden have lyst til at være åbne om deres egen historie og egne erfaringer med valg af uddannelse og karriere for at kunne bruge det som udgangspunkt for at åbne op for elevens egne refleksioner.

En pointe, der fremkommer i interviewene, er desuden, at det er vigtigt at være opmærksom på, at uddannelsessystemet ændrer sig over tid. Fx har betingelserne for studieskift og uddannelsernes konkrete indhold og perspektiver ændret sig, siden underviserne selv var under uddannelse. Derfor understreger underviserne betydningen af at adskille deres roller som undervisere, rollemodeller og samtalepartnere fra den rolle, som vejlederne på skolen og i Studievalg har. Underviserne vil med andre ord gerne støtte eleverne i processen ved at hjælpe dem til at blive afklaret omkring faglige evner og interesser og udvide deres horisont med hensyn til, hvilke veje der er at gå inden for et bestemt fag. Men når det kommer til konkrete råd og spørgsmål om specifikke uddannelser, er det vigtigt at kunne sende eleven videre med spørgsmålene til en vejleder.

6.4.2 Ledelsesmæssig prioritering

Fordi ikke alle undervisere nødvendigvis ser den personlige relation til eleverne som en del af lærerjobbet, kan det være vigtigt, at lederen kommunikerer klart om sine forventninger til underviserne og vigtigheden af, at underviserne prioriterer aktiviteter og samtaler med eleverne, der sætter gang i deres refleksioner over valg af videregående uddannelse.

En leder erfarer således, at det smitter af på lærerne, når man som leder signalerer, at man sætter pris på deres engagement i eleverne:

Det kan godt være, at lærerne også kan mærke, at jeg sætter stor pris på en lærer, som involverer sig i eleverne. Så der kan godt være lidt pres på lærerne der. Ikke at man skal bruge timevis hver dag, men det er vigtigt. Det, at der er noget pædagogisk, og man skal interessere sig for eleven. (Leder)

Lederen kan også på mere konkrete måder understøtte undervisernes prioritering af samtaler og den personlige kontakt til eleverne i dagligdagen. Det kan være ved at prioritere at have en klasselærer i hver klasse med konkrete opgaver som fx lærer-elev-samtaler, ved at bakke op om den ressourcemæssige prioritering af fx samtaler eller ved at træde til med sparring og deltagelse, hvis der er udfordringer i forbindelse med en elev.

På en skole har man gjort det til en del af skolens strategi at arbejde med rollemodeller. Det fortæller lederen om i følgende citat:

Vi satte mål om, at vi ønsker, at flere på gymnasierne tager en videregående uddannelse. Det var den ene ting. Den anden var, at vi som skole ville lægge vægt på det, som vi kalder rollemodeller. Det strategiske grundlag var, at alle elever skulle møde nogen, som de kunne betragte som rollemodeller. (Leder)

6.4.3 Overskuelige rammer

Overskuelige fysiske og organisatoriske rammer fremhæves i interviewene som forudsætningsgivende for at komme tæt på eleverne. At være en lille enhed og at være fysisk tæt på hinanden gør nemlig, at undervisere og elever hurtigt lærer hinanden at kende og naturligt kommer til at tale med hinanden.

For at understøtte arbejdet med dette mål taler lederen med underviserne om, hvordan man som underviser kan bruge sig selv og vise, hvilke karrieremuligheder der ligger i forlængelse af et fag. I rekrutteringssammenhæng ser ledelsen desuden positivt på, at underviserne har erhvervs erfaring uden for undervisningsverdenen.

En underviser fortæller fx:

Vi har jo altid høstet nogle fordele ved at være en lille skole, hvor lærerne er tættere på eleverne og har haft den menneskelige side med i forholdet til eleverne. Så snakker vi også om fremtid og sådan noget. (Underviser)

På de skoler, vi har besøgt, skyldes de overskuelige rammer, at gymnasieafdelingerne fungerer som mindre selvstændige enheder og derved bliver små skoler inden for større institutioner. På skoler med mange gymnasiespor ville man skulle arbejde med at skabe mere afgrænsede rammer ved fx at tænke i opdelte enheder og på den måde skabe den lille skole i den store skole. Det understøtter det nærvær, der skal til, hvis de gode relationer skal opbygges.

7 Fagpakker på hf

Arbejdet med fagpakker på hf giver eleverne en faglig identitet, motiverer dem til at gennemføre deres gymnasiale uddannelse og rustet dem til at træffe valg vedrørende videregående uddannelse. Det fortæller de skoler, der har erfaringer på området.

Skolernes arbejde med fagpakker er kendetegnet ved, at alle dele af hf-uddannelsen er rettet mod konkrete videregående uddannelser. Det betyder flere på forhånd fastlagte valgfag og konkret toning mod bestemte, især korte og mellemlange, uddannelser i undervisningen. I dette kapitel ser vi på, hvordan arbejdet med fagpakker kan indgå i skolernes arbejde med kvalificering af elevernes valg af videregående uddannelse.

Undersøgelsen viser, at arbejdet med fagpakkerne spænder vidt. Fra fagpakker, hvor al undervisning og øvrige aktiviteter er tydeligt fokuseret mod konkrete videregående uddannelser, til fagpakker med mere sporadisk og ukoordineret fokus på disse uddannelser.

Kapitlet handler om de erfaringer med fagpakker, som ledere, undervisere og elever på de deltagende skoler har gjort. Erfaringerne viser, at arbejdet med fagpakker kan bidrage til elevernes refleksioner og afklaringsproces i forbindelse med valg af videregående uddannelse.

Undersøgelsen peger på tre måder, hvorpå man kan arbejde med at kvalificere elevernes valg af videregående uddannelse gennem arbejdet med fagpakker:

- at kvalificere elevernes grundlag for valg af videregående uddannelse gennem klare faglige profiler på fagpakkerne
- at motivere eleverne gennem samspil mellem teorien fra klasseværelset og praksis uden for skolehverdagen
- at støtte eleverne i deres overvejelser om fremtidig uddannelse gennem den personlige relation til interne og eksterne undervisere.

Ved alle tre måder at arbejde med fagpakker på peger erfaringerne fra skolerne på, at elevernes udbytte er størst, hvis underviserne er i stand til at gentænke arbejdet med læreplanernes faglige mål og tilrettelægge undervisningen på en måde, hvor der er vedvarende fokus på elevernes færd efter endt gymnasial uddannelse.

7.1 Klar faglig profil kvalificerer elevernes grundlag for til- og fravalg

I arbejdet med fagpakkerne er det tanken, at al undervisning – i det omfang det er muligt – tones mod bestemte videregående uddannelser. I fagpakkerne er visse valgfag herudover på forhånd valgt for eleverne.

Et eksempel på en fagpakke, som en af skolerne i undersøgelsen udbyder, er fagpakken "Sundpæd", som er rettet mod de pædagogiske og sundhedsfaglige uddannelser. Her er eleverne på forhånd blevet tildelt valgfagene psykologi og samfundsfag på B-niveau. Andre eksempler på fagpakker er "Force", "Business hf" og "Visuel hf", som er målrettet elever med interesse for og tanker om at tage en uddannelse som fx hhv. politibetjent, markedsføringsøkonom og grafiker. Eleverne har mulighed for at vælge sig ind på fagpakkerne i forbindelse med optagelsen på hf.

Det er karakteristisk for fagpakkerne, at de alle har en tydelig profil. De interviewede undervisere og ledere oplever, at profilen er med til at give eleverne en faglig identitet, som giver dem perspektiv med hensyn til videregående uddannelse. Herudover gør fagpakkearbejdet det muligt at skabe en klar progression i elevernes gymnasiale uddannelse ved løbende at tænke den kontinuerlige toning af fag og forløb ind i den daglige undervisning.

Fordelen ved dette er ifølge undervisere og ledere, at toningen og uddannelsesmulighederne efter hf-uddannelsen bliver klar for eleverne. En underviser beskriver det på den måde, at eleverne er "på forkant med noget", fordi de allerede med fagpakken har gjort sig nogle tanker om, hvilken retning de skal i, og prøvet denne af:

Eleverne bliver bedre rustet, når de skal til at starte på en uddannelse, fordi de har prøvet nogle ting. De er på forkant med noget, fordi de har truffet et aktivt valg, ved at de har valgt den linje. (Underviser)

På den måde kan fagpakken være med til at styrke elevernes interesse. Det fortæller en elev, som på interviewtidspunktet nærmer sig afslutningen af sine to år på fagpakken "Sundpæd", om her:

Jeg skal være sygeplejerske, og ja, jeg er afklaret. For nu har jeg endelig truffet valget om, at det skal være det. (Elev)

Ulempen ved fagpakkernes tydelige retning mod bestemte uddannelser kan være, at de elever, der får interesse for andre fag og retninger undervejs, har vanskeligt ved at leve disse interesser ud, når de fx har bundet sig til bestemte valgfag. På den anden side er det erfaringen, at netop det tydelige billede af og de konkrete erfaringer med en bestemt vej i uddannelsessystemet bidrager til at kvalificere grundlaget for at træffe valg om videregående uddannelse. Ikke bare ved at eleverne bekræftes i deres interesse for en bestemt uddannelsesretning, men lige så relevant i form af kvalificerede fravalg. En underviser oplever således, at den tydelige profil er en hjælp og "befriende" for eleverne, også selvom nogle af dem finder ud af, at det ikke er den rigtige vej for dem:

Vi gør dem en tjeneste ved at tage dem i hånden og sige, at "nu er du her. Og denne vej kan føre derhen for dig." Det er befriende for mange, at de får en kraftig påvirkning. Det er jo også fair at finde ud af, at man ikke skal den vej, man først troede. (Underviser)

Samtidig er det lederes, underviseres og elevs erfaring, at fagpakkens tydelige profil er med til at skabe en fælles faglig identitet og et sammenhold i klassen, som motiverer eleverne i undervisningen og er med til at fastholde dem i deres hf-uddannelse. En underviser siger fx:

Det er klart, at så får de også et fællesskab med det samme, der gør, at vi her er dem, der gerne vil i den retning, at vi måske skal i Forsvaret eller være politibetjent. (Underviser)

En elev, der tidligere har været indskrevet på et andet gymnasium, fortæller her om sin oplevelse af betydningen af den fælles identitet på fagpakken:

Den fælles identitet giver et andet sammenhold i klassen. Man er lidt mere i samme bånd end i en almindelig hf-klasse. Man har fælles mål eller drømme. Der kan selvfølgelig være afstikkere. Men klassens bånd bliver tættere. Det giver et bedre studiemiljø. Man er mere glad, når man skal i skole. Så har man lyst til at fortsætte. (Elev)

Den tydelige profil og den identitet, der følger med, virker ikke bare positivt på motivationen på uddannelsen, den kan også bruges i markedsføringsammenhæng, peger ledere i undersøgelsen på. I det kvalitative materiale fremhæves det fx, hvordan fagpakkerne indgår som en del af skolernes markedsføringsstrategi for at tiltrække nye elever.

7.2 Samspil mellem teori og praksis motiverer eleverne

Det er erfaringen på skolerne, at fagpakkerne giver en god ramme for at skabe samspil mellem teori og praksis i undervisningen, så den er vedkommende og motiverende for eleverne. Her har forskellige former for samarbejde med videregående uddannelsesinstitutioner og virksomheder en rolle at spille. Det drejer sig om de samme typer af samarbejde, som er beskrevet i kapitel 4 og 5 om hhv. samarbejde med videregående uddannelser og samarbejde med virksomheder. Her dog tilrettelagt med tydelig fokus på den uddannelsesretning, som fagpakken peger frem mod. Det kan fx være i form af besøg med konkrete opgaver eller virksomhedspraktik.

En underviser fortæller her om et eksempel på, hvordan man på fagpakken "Force", der retter sig mod videreuddannelse på politiskolen eller i militæret, har arbejdet med koblingen mellem teori og praksis i fagene idræt og psykologi:

Nu er jeg jo på force-linjen, hvor jeg underviser i idræt. Og der har de også psykologi. Og så var vi nede på gymnastik- og idrætshøjskolen, hvor vi lavede øvelser med stress i vand og i højder. Psykologilæreren var også med for at se, hvordan de reagerede, så vi kunne bruge nogle teoretiske begreber fra undervisningen. (Underviser)

I citatet fremhæves det, hvordan samarbejdet med de eksterne parter kan være med til at styrke det tværfaglige samarbejde på skolerne, samtidig med at det givtige samspil mellem teori og praksis understreges.

En elev på en anden fagpakke, som skal på pædagogseminariet efter endt hf, giver et andet eksempel på, hvordan samarbejdet med en virksomhed som en del af undervisningen på fagpakken kan se ud.

Vi har været i praktik i psykologi. Der var vi ude i børnehaver, hvor vi skulle lave en undersøgelse. Der havde vi om feltstudier, observationer og eksperimenter. Vi skulle skrive en masse spørgsmål ned, og så skulle vi observere det og lave en rapport ud fra det. (Elev)

Eleven fortæller videre, at opholdet i børnehaven satte en afklaringsproces i gang hos hende, der bakkede hende op i, at hun inden for pædagogfaget gerne vil specialisere sig som socialpædagog frem for børnehavepædagog. Og på den måde virkede mødet med praksis afklarende med hensyn til hendes fremtidige uddannelsesvalg.

Samlet oplever de interviewede elever på fagpakkerne sådanne besøg og praktikforløb som motiverende. En elev siger fx:

Vi får et større indblik i mulighederne. I stedet for at læse på en hjemmeside om det, kommer vi ud og oplever det. (Elev)

Udover gennem samarbejde med virksomheder og uddannelsesinstitutioner arbejdes der også på andre måder med samspillet mellem teori og praksis i undervisningen på fagpakkerne.

På de skoler i undersøgelsen, der har erfaring med fagpakker, foregår toningen mod de videregående uddannelser således gennem konkrete undervisningsforløb, hvor valg af tekster i de forskellige fag forsøges tilpasset den konkrete fagpakke. En skole, som udbyder "Force"-pakken, har fx igangsat et tværfagligt forløb om Afghanistan og i den forbindelse beskæftiget sig med landets historie og læst litterære tekster om krigen i Helmand-provinsen.

Herudover er der erfaringer med at anvende de samme grundbøger, som der anvendes på de videregående uddannelser, som fagpakken retter sig imod, ligesom det har været forsøgt at lade hf-eleverne gennemføre de samme prøver, som studerende på de videregående uddannelser gennemfører.

7.3 Den personlige relation til underviserne støtter eleverne i deres overvejelser om fremtidig karrierevej

Undersøgelsen viser, at elevernes personlige kontakt til såvel egne som eksterne undervisere på fagpakkerne sporer eleverne ind på deres ønsker med hensyn til valg af fremtidig uddannelse. Flere af undersøgelsens undervisere beskriver, hvordan både interne og eksterne samarbejdspartnere kan fungere som rollemodeller for eleverne og hjælpe dem med at træffe det ofte svære valg om videregående uddannelse.

På en af de deltagende skoler fremhæves det tætte og meget omfattende samarbejde med underviserne på den kaserne, skolen samarbejder med. Her inddrages underviserne på kaserne fra start til slut og gennemfører allerede på første skoledag teambuildingøvelser med eleverne. Herefter udvikles samarbejdet løbende, således at der opstår progression i arbejdet med kvalificering af elevernes videre uddannelsesvalg gennem deres toårige hf-uddannelse. Såvel undervisere som elever fremhæver det gode samarbejde med de eksterne samarbejdspartnere, hvor eleverne får et realistisk billede af, hvordan det er at gå på den uddannelse, som fagpakken er rettet imod. En elev beskriver sine erfaringer således:

Samarbejdspartnerne har været rigtig villige til at lukke os ind. De har været gode til at være imødekomende. Det har været skægt, fordi [to undervisere på en videregående uddannelse] er meget behagelige, når de henvender sig til en. De behandler os ikke som værnepligtige; de kommer menneskeligt til én. De henvender sig personligt. Det handler ikke om, hvad man kan; det handler om, hvad man vil. Og så prøver de at presse en i den retning. (Elev)

Eleven oplever altså, at de eksterne undervisere kan fungere som rollemodeller og kan være gode til at skubbe på med hensyn til afklaring af elevens fremtidige karrierevej. Denne erfaring bakkes op af såvel undervisere som andre elever i undersøgelsen.

Eleverne oplever også deres faglige undervisere som interesserede og spørgende med hensyn til deres fremtidige karriere og valg af videregående uddannelse. Samtalerne elev og underviser imellem kan starte refleksioner hos eleverne. En sådan refleksion kommer til udtryk hos en elev i nedenstående citat:

Interviewer: Taler I om jeres valg af videregående uddannelse i undervisningen?
Elev: Ja, jeg har talt med idrætslærerne om det. De har anbefalet mig at læse idræt på uni, fordi jeg har snakket meget om, hvad jeg gerne vil, og hvorfor jeg er startet i klassen.
Interviewer: Hvad har så gjort, at du har valgt læreruddannelsen i stedet for?
Elev: Det er, fordi jeg vidste, hvad jeg ville, allerede inden jeg startede. Jeg havde fået det afklaret inden. Jeg var målrettet allerede inden hf. Mit eneste valg var bare, hvor jeg skal starte på læreruddannelsen, og det fik jeg afklaret med familie og venner. Jeg vil selv være efterskolelærer.

Refleksionerne behøver altså ikke nødvendigvis at ende med det resultat, som underviserne forestiller sig. Som det fremgår af citatet, kan samtalerne sætte gang i betydningsfulde refleksioner af betydning for elevernes fremtidige valgprocesser.

Flere af undersøgelsens elever bakker op om pointen om undervisernes positive interesse for eleverne og fremhæver undervisernes indflydelse med hensyn til at påvirke elevernes refleksion over fremtidig karriere. En anden elev i undersøgelsen siger således om underviserne:

De kommer meget og snakker privat og spørger, om man har det godt, og de er meget interesserede i ens fremtidige færd. De er opsøgende og spørger tit. De husker det. Det betyder rigtig meget. Især når jeg ikke passer helt ind i fagpakken. Det er fedt, at de synes, at det er spændende, det, jeg vil, og synes, at det skal lykkes. (Elev)

Den personlige kontakt mellem undervisere og elever på fagpakkerne kan således være med til at starte refleksionsprocesser hos eleverne, der peger i retning af valg af fremtidig uddannelse og karriere.

7.4 Hvordan organiseres arbejdet med fagpakkerne bedst?

Arbejdet med fagpakkerne kan have karakter af partnerskaber, fordi rammerne omkring samarbejdet mellem skolerne og de eksterne samarbejdspartnere lægger op til et gensidigt forpligtigende samarbejde med fokus på løbende kvalificering af elevernes valg af videregående uddannelse gennem de to år, eleverne er tilknyttet hf-uddannelsen. Derfor skal arbejdet med fagpakkerne planlægges særligt grundigt, og her er samarbejdet mellem ledelsen på skolerne og ledelsen hos de eksterne samarbejdspartnere særlig vigtigt. Det viser interviewene med de deltagende skoler, der arbejder med fagpakker.

Det er en gennemgående pointe, at fagpakkesamarbejdet fungerer bedst, hvis der er indgået klare aftaler på ledelsesniveau hos de involverede parter på den gymnasiale uddannelse og ledelsen på de videregående uddannelser og i de virksomheder, som skolerne samarbejder med. Dette opleves bl.a. som vigtigt for at kunne skabe kontinuitet i indsatserne og for at sikre, at indsatsen ikke skal bæres af enkelte "ildsjæle", som løbende vil blive skiftet ud. Det begrundes især med, at samarbejdsaftalerne på fagpakkerne strækker sig over længere perioder, ligesom der er behov for muligheden for løbende at bygge videre på dem.

Som en underviser understreger, så giver samarbejdet ikke sig selv, men kræver alles opmærksomhed "gennem fastholdelse af eksterne aftaler. Og så er den løbende kommunikation meget vigtig."

Herudover fremhæver undersøgelsens ledere og undervisere, at arbejdet skal forankres i hele organisationen, og at fokus skal fastholdes gennem løbende kontakt i kraft af både interne møder og møder med de eksterne samarbejdspartnere. På spørgsmålet om, hvad der skal til for at skabe et godt samarbejde, svarer en leder med gode erfaringer med fagpakkerne:

Ledelserne på de to steder. Det er afgørende. Tidligere fik vi startet op uden det ledelsesmæssige led på plads. Det skal op på et plan, hvor der er en organisatorisk forpligtelse, ellers dør det. Vi koordinerer, og de andre laver alt det spændende arbejde (...). Alle klasser på skolen har løbende klassemøder og teammøder (...). Ellers foregår det på lærerniveau, hvor der planlægges teammøder løbende, hvor de koordinerer. Der er også udpeget en kontaktperson på hvert sted, som er den, man kontakter, hvis der er en udfordring. (Leder)

Her fremhæves vigtigheden af den ledelsesmæssige forankring, samtidig med at det påpeges, at det er vigtigt at sikre den efterfølgende implementering gennem afholdelse af møder i klasser og teams, ligesom det kan være frugtbart at udpege koordinatore til organisering af indsatserne.

7.4.1 Hvad kræver arbejdet med fagpakkerne af underviserne?

Det er lederes og underviseres erfaring, at arbejdet med fagpakkerne forudsætter, at underviserne er indstillet på at tænke elementer relateret til bestemte videregående uddannelser ind i undervisningen. Samtidig kræver det i højere grad end ellers et samarbejde med de øvrige undervisere på fagpakken om en fælles toning og et fælles forløb.

Lederne og underviserne fortæller, at arbejdet med fagpakkerne således kræver, at underviserne gentænker deres arbejde med de faglige mål og overvejer, om disse kan opfyldes på andre måder end gennem den måde, der almindeligvis har været arbejdet med disse på. Det kan fx være ved at lade besøg og samarbejde med eksterne indgå i arbejdet med opfyldelsen af målene. Det kan være forbundet med udfordringer. Som en leder siger:

Det er en udfordring, fordi der er læreplaner. De faglige mål er styret. Der kan være nogle, der har svært ved at se, hvordan det kan spille ind i faget. Og så er der dagligdag – grammatik og terminsprøver skal også nås. (Leder)

Som en underviser pointerer, er det dog muligt at få opfyldelse af faglige mål til at spille sammen med eksterne samarbejdet. Som han siger:

Man skal have lyst til at krydre sin undervisning med noget i den retning, at man toner sin undervisning, at man gerne vil sprænge rammer lidt, for at man ikke måske bare kører to-talt kernestofområder hele tiden. Man kan godt køre kernestofområder, hvis man bare putter lidt andre vinkler på. (Underviser)

En af de interviewede undervisere nævner, at en løsning bl.a. kan være, at underviserne inddrager de involverede samarbejdspartnere på fagpakken i, hvilke krav der stilles til opfyldelse af de faglige mål. Det kunne handle om, at underviserne fx inddrager en sygeplejerske eller en socialpædagog i planlægningen af forløb og lader dem varetage dele af den konkrete undervisning. På den måde kan de eksterne samarbejdspartnere blive medbestemmende med hensyn til, hvordan de faglige mål i fx psykologi kan opfyldes i mere praksisorienterede forløb.

Et andet krav, som fagpakkerne stiller til underviserne, er at vende blikket mod de muligheder, der ligger i at samarbejde med erhvervsliv og videregående uddannelsesinstitutioner, men det handler også om at rette fokus mod den verden, eleverne skal møde, når de har færdiggjort deres gymnasiale uddannelse, og fx udvide deres kendskab til især de korte og mellemlange uddannelser, som underviserne ikke selv har gået på eller på andre måder har erfaringer med.

8 Litteraturliste

- Danmarks Evalueringsinstitut: *"Det svære uddannelsesvalg"*. EVA 2015.
- Hutters, Camilla & Lundby, Astrid: *"Notat: Redskab til vurdering og evaluering af gymnasieelevers progression i forhold til karrierekompetencer"*. CeFU 2014.
- Katznelson, Noemi & Lundby, Astrid Arbjerg: *"Det gav mig en idé om, at min fremtid ikke står skrevet i sten"*. Aalborg University 2015.
- Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser: *"Brugerundersøgelse af Studievalg 2013"*. Ministeriet for Forskning, Innovation og Videregående Uddannelser 2014.
- Regeringen 2016a: *"Aftale mellem regeringen, Socialdemokraterne, Dansk Folkeparti, Liberal Alliance, Det Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Det Konservative Folkeparti om styrkede gymnasiale uddannelser"*. Regeringen 2016.
- Regeringen 2016b: Udkast til forslag til lov om gymnasiale uddannelser. Regeringen 2016.

Appendiks A

Metode

En række metoder er blevet anvendt i undersøgelsen af de gymnasiale uddannelsers arbejde med at kvalificere elevernes valg af videregående uddannelser. Der har været både et forudgående literaturstudie, en kvantitativ undersøgelse og efterfølgende kvalitative telefoninterviews og case-studies.

Spørgeskemaundersøgelsen

Danmarks Evalueringsinstitut gennemførte i foråret 2016 en spørgeskemaundersøgelse blandt rektorer/ledere på landets gymnasier. Spørgeskemaundersøgelsen havde til formål dels at give et overordnet billede af, i hvilket omfang og med hvilke tiltag de gymnasiale uddannelser arbejder med overgangen til videregående uddannelse, og dels at identificere institutioner, som har særlige erfaringer med indsatser, der har til formål at øge elevernes/kursisternes overgang til videregående uddannelse, og som skulle indgå i den efterfølgende kvalitative analyse. Spørgeskemaet skulle således afdække en række indikatorer for skolernes arbejde med og fokus på elevernes overgang til videregående uddannelser.

I dette kapitel vil metoden bag spørgeskemaundersøgelsen blive gennemgået med fokus på følgende punkter:

- Fokus i spørgeskemaundersøgelsen
- Pilotundersøgelse og kvalificering af spørgeskemaet
- Udsendelsesstrategi og dataindsamlingsprocedure
- Undersøgelsens population og kvalitet af data.

Fokus i spørgeskemaundersøgelsen

Spørgeskemaet blev udarbejdet af EVA's projektgruppe i januar 2016. Undersøgelsen blev tilrettelagt som en undersøgelse blandt rektorer og uddannelsesledere med ansvar for de strategiske overvejelser i forbindelse med kvalificering af elever/kursisters overgang til videregående uddannelser. Spørgeskemaet havde fokus på at afdække, hvilke overvejelser, erfaringer og praksisser gymnasieuddannelser har, forbundet til arbejdet med elevers overgang til de videregående uddannelser. Spørgeskemaet blev bygget op omkring skolernes strategimæssige overvejelser, skolernes specifikke aktiviteter på området samt eventuelle udfordringer i arbejdet.

Svarkategorierne til spørgsmålene var hovedsageligt lukkede, men med mulighed for, at respondenter nogle steder kunne afkrydse flere svarmuligheder. Enkelte steder kunne respondenter skrive uddybende kommentarer eller notere, hvis der manglede en svarkategori, som var særligt relevant for vedkommende, men som ikke allerede fremgik.

Pilotundersøgelse og kvalificering af spørgeskemaet

Inden udsendelse af spørgeskemaet udførte projektgruppen pilottests. Formålet med disse var at kvalificere spørgeskemaet og sikre, at svarmulighederne var relevante og dækkende for rektorerne/lederne.

For at opnå dette blev spørgeskemaet gennemgået med potentielle respondenter til spørgeskemaet, det vil sige rektorer/ledere på gymnasieuddannelser. Der blev udført i alt fem pilottests med bevidst udvalgte skoler med spredning med hensyn til uddannelsestype. På den måde blev det sikret, at alle spørgsmålene i spørgeskemaet var relevante for alle skoletyper.

Pilottestene blev gennemført telefonisk. Skemaet blev gennemgået spørgsmål for spørgsmål, således at rektorerne/lederne kom igennem alle delene af spørgeskemaet – også de dele, de ikke ville skulle besvare, hvis de selv havde besvaret spørgeskemaet. Pilottestene var af 25 til 40 minutters varighed, alt efter hvor meget eller lidt rektorerne/lederne havde af kommentarer. I pilottestene var der særligt fokus på at få afklaret, om rektorerne/lederne forstod, hvad begrebet om overgangsfrekvenser indebærer, og om svarkategorierne var tilstrækkelige og gensidigt udelukkende. Herigennem var det muligt at finde ud af, hvordan der bedst muligt kan spørges om de forskellige praksisser og overvejelser i forbindelse med skolernes arbejde med overgangsfrekvenser. Derudover blev det afklaret, om spørgeskemaet forekom logisk og klart for rektorerne/lederne, samt om de oplevede, at spørgeskemaet manglede vigtige aspekter.

Pilottestene udløste flere ændringer i spørgeskemaet, bl.a. blev flere formuleringer gjort skarpere, og der blev tilføjet en indledende tekst med beskrivelse af spørgeskemaets forløb og inddelinger samt et åbent spørgsmål i slutningen af spørgeskemaet.

Udsendelsesstrategi og dataindsamlingsprocedure

Spørgeskemaundersøgelsen blev udsendt via e-mail, hvori der indgik et personligt link til hver skole. Selve gennemførelsen var netbaseret, og rektorer/ledere har således besvaret undersøgelsen via det udsendte link. Udsendelseslisten til spørgeskemaet blev udarbejdet ved et udtræk af e-mailadresser og institutionsnumre fra MBUL's institutionsregister⁹.

Der blev i forbindelse med dataindsamlingen, i mangel på en udsendelsesliste med kontaktoplysninger om samtlige gymnasirektorer/ledere, gjort brug både af en gatekeeperstrategi, hvor invitationerne til undersøgelsen blev sendt til uddannelsesinstitutionernes centrale e-mailadresser med ét link med henblik på videresendelse til den relevante leder, og af en mere direkte tilgang, hvor link blev sendt til rektorens/lederens personlige mail.

Spørgeskemaet blev udsendt d. 18. februar, og der var åbent for besvarelser til den 3. marts 2016. Der blev i spørgeskemaets løbetid udsendt to påmindelser, den første den 25. februar og den anden den 1. marts. Der blev lukket for indgivelse af besvarelser d. 4. marts.

Undersøgelsens population og kvalitet af data

Undersøgelsens population består af rektorer/ledere på institutioner med gymnasiale uddannelser med lederansvar for praksis i forbindelse med elevers overgang til videre uddannelse. Størrelsen på den reelle population er ukendt, da der inden for samme institution kan være alt fra en rektor/leder pr. institution til et antal ledere, der svarer til antallet af forskellige uddannelser og udbud af samme uddannelse inden for samme institution. Vi har bedt institutionerne om at afgive svar fra alle rektorer/ledelsespersoner med ansvar for arbejdet med overgange, hvis der vel at mærke er forskellige praksis på tværs af uddannelser og udbud inden for samme institution. Denne tilgang hænger sammen med spørgeskemaundersøgelsens formål – at få indsigt i de mange forskellige praksisser, der kan være på landets gymnasieuddannelser i forbindelse med elevers overgang til videre uddannelse, så der kunne dannes bedre grundlag for case-udvælgelse.

Vi har udsendt 256 invitationer til ledere/rektorer på landets gymnasieinstitutioner. Der findes ifølge institutionsdatabasen 319 uddannelser på de gymnasiale institutioner. Dertil kommer, at der kan være flere udbud af samme uddannelse på samme institution. I nogle tilfælde er der afgivet svar fra flere udbud af samme uddannelse på samme hovedinstitution, mens der i andre tilfælde er givet et svar for to forskellige uddannelser på samme institution. Sidstnævnte gælder fx de institutioner, som har både hf og stx.

195 rektorer/uddannelseschefer har besvaret spørgeskemaet. Det kan ikke vurderes, hvorvidt undersøgelsen er repræsentativ, da vi ikke kender den præcise population. Undersøgelsen kan dog give en kvantitativ pejling af, hvordan der arbejdes med overgange på de gymnasiale uddannelser, men fordelingerne skal som nævnt fortolkes med forbehold.

⁹ <http://statweb.uni-c.dk/InstRegUdtraek/>.

Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen blev anvendt til udvælgelse af 20 institutioner, der skulle indgå i den videre kvalitative undersøgelse. Udvælgelsen af de 20 institutioner skete på baggrund af en række indeksberegninger, hvor bestemte svar i spørgeskemaet udløste 1 eller flere point, som til sidst blev summeret for hver institution, så alle institutioner kunne rangeres. Der blev givet point ud fra to forskellige indeks/kategorier, hhv. et strategiindeks og et aktivitetsindeks.

Analysen af de kvalitative data

Analysen af materialet fra den indledende interviewundersøgelse er foregået som følger: Vi har indledningsvis kodet og meningskondenseret de 20 lederinterview inden for en tematisk ramme, et analytisk framework. Kodningen af data i et analytisk framework har gjort det muligt for os på samme tid at læse på tværs af 1) alle interviewdata, der siger noget om det samme tema eller delspørgsmål (fx alle udsagn, der afspejler perspektiver på muligheder og udfordringer i arbejdet med overgangsfrekvenser), og 2) alle interviewdata, der knytter sig til et bestemt interview (fx alle interview, der stammer fra et interview med én bestemt leder). Vi har herefter anvendt vores framework til at gennemføre en systematisk, tematisk analyse af data grupperet under samme delspørgsmål/overskrift: Hvilken variation kan vi fx spore i ledernes perspektiver på muligheder og udfordringer i arbejdet med elevernes overgang til videregående uddannelse? Vi har interesseret os for at afdække variation i data snarere end for, hvem og hvor mange der giver udtryk for et bestemt perspektiv.

Analysen af materialet fra den case-baserede interviewundersøgelse er foregået som følger: EVA besøgte de fire udvalgte skoler, hvor vi foretog kvalitative interview. Dels med skolernes leder – på tre af fire skoler deltog desuden en repræsentant for skolernes pædagogiske ledelse. Dels gruppeinterview med mellem to og fire undervisere/studievejledere. Og dels gruppeinterview med mellem fire og seks elever.

Herefter blev de i alt 14 interviews kodet og meningskondenseret på samme måde som beskrevet i ovenstående afsnit.

Den efterfølgende tematiske og systematiske analyse af interviewene havde til formål at bidrage med konkrete og praksisnære eksempler på, hvordan man kan arbejde med at kvalificere elevernes overgang til videregående uddannelse. Interviewene med ledere havde desuden særligt fokus på ledelsens intentioner med skolens indsats i arbejdet med at øge overgangsfrekvensen og ledelsens rolle i dette arbejde.

Interviewene med undervisere og studievejledere havde særligt fokus på, hvilke kompetencer underviserne skal have for at deltage i skolens konkrete indsatser, og hvordan underviserne deler erfaringer med hinanden.

Endelig rettede interviewene med elever en særlig opmærksomhed mod deres oplevelser af, hvordan skolen og undervisningen motiverer dem og ruster dem til fremtidige karrierevalg.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Danmarks Evalueringsinstitut udforsker og udvikler kvaliteten af dagtilbud for børn, skoler og uddannelser. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

Læs mere om EVA på vores hjemmeside, www.eva.dk.
Her kan du også downloade alle EVA's udgivelser
– trykte eksemplarer kan bestilles via en boghandler.